

Emil Hilje

Slika Bogorodice s Djetetom u *The Courtauld Institute of Art* u Londonu – prijedlog za Petra Jordanića

Emil Hilje
 Odjel za povijest umjetnosti
 Sveučilište u Zadru
 Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
 HR - 23 000 Zadar

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
 Primljen / Received: 25. 1. 2014.
 Prihvaćen / Accepted: 6. 5. 2014.
 UDK: 75.033(497.5 Zadar)"14"
 75 Jordanić, Petar

A painting of the Virgin and Child, signed as "OPVUS P. PETRI", from the former Fareham Collection (today at the Courtauld Institute of Art), has been known in the scholarly literature for a long time. However, old attributions to Pietro Calzetta or Pietro Alemanno, based primarily on the signature recording the painter's name, have not been questioned or thoroughly explained, which has resulted in the painting being mentioned only in passing in recent scholarship. Starting with the signature itself and a possible interpretation of the abbreviation "P" as "presbiteri", but also with the already noted and very obvious connections with the work of Carlo Crivelli, the aforementioned painting is being brought into connection with the Zadar priest and painter Petar Jordanić. It has been established for some time that he was trained in the circle of the Crivelli brothers and his preserved works demonstrate particular points of contact with the London painting. The more accomplished quality of the painting from the Courtauld Institute of Art is explained by the fact it is highly likely that it was a literal copy of a now lost painting, which Carlo Crivelli painted during his sojourn in Zadar. At the same time, such an attribution confirms the hypothesis that the well-known Huldshinsky Madonna, which displays numerous elements in common with the London painting, was created during Carlo's stay in Zadar.

Keywords: Petar Jordanić, Carlo Crivelli, London, Zadar, painting, fifteenth century

Zadarski svećenik i slikar Petar Jordanić jedan je od onih skromnijih lokalnih umjetnika koji nikada nisu privukli veću pažnju šire javnosti.¹ Njegov je umjetnički profil definiran temeljem potpisanog i datiranog poliptiha iz zadarske crkve Sv. Marije,² kojem su poslije pridružena još tri rada,³ tako da za sada poznat Jordanićev opus broji ukupno četiri djela, od kojih su samo dva djelomično sačuvana i dostupna.⁴ Njegovi radovi i djelatnost pažnju su privukli ponajprije zbog očiglednih veza sa slikarstvom braće Crivelli pa su, kao svojevrsan odjek njihove djelatnosti u Zadru, mogli pružiti djelomičan uvid u te, još uvijek zagonetne epizode iz života i rada dvojice značajnih ranorenesansnih slikara,⁵ koji su ponikli u venecijanskom i padovanskom krugu, a nakon odlaska iz Zadra odigrali ključne uloge u procesu prenošenja novih likovnih strujanja na područje pokrajine Marche.⁶

Povod za još jedno vraćanje problematici slikarske djelatnosti svećenika Petra Jordanića slika je Bogorodice s

Djetetom izrazitih crivellijevskih odlika, koja se danas čuva u *The Courtauld Institute of Art* u Londonu. Naime, na toj slabo poznatoj slici sačuvan je potpis: „OPVUS P PETRI“. Već sama činjenica da se na slici, toliko bliskoj radovima Carla Crivellija da se čak definira kao replika Crivellijeve slike,⁷ nalazi potpis autora koji se zove Petar, nuka nas da pokušamo istražiti mogućnost da se pod tim imenom krije upravo Petar Jordanić, slikar koji je nedvojbeno bio u neposrednu kontaktu sa slikarstvom braće Crivelli, a najvjerojatnije se i školovao kod jednog od njih.⁸

Navedena slika odavno je poznata stručnoj javnosti, ali analizirana tek marginalno, pri čemu su se i pokušaji atribucije vezali uz slikare koji su zadovoljavali relativno problematične kriterije – da se zovu Petar i da ih je moguće dovesti u vezu sa slikarstvom Squarcioneova kruga ili konkretnije Carla Crivellija.

Roberto Longhi, koji je u svojim poznatim „Pismima Giuseppeu Fioccu“ 1926. godine prvi upozorio na sliku,

1. Petar Jordanić (?), *Bogorodica s Djetetom*, London, The Courtauld Institute of Art
Petar Jordanić (?), *Madonna col Bambino*, London, The Courtauld Institute of Art

2. Petar Jordanić (?), *Bogorodica s Djetetom*, stara fotografija (izvor: Università di Bologna, Fondazione Federico Zeri, Fototeca Zeri, INVN 53344)

Petar Jordanić (?), Madonna col Bambino, vecchia fotografia

koja se tada nalazila u Londonu u vlasništvu lorda Leeja Farehama, odlučio se za atribuciju padovanskom slikaru Pietru Calzetti.⁹ Pritom nije ulazio u podrobniju analizu koja bi objašnjavala takvu atribuciju, pa je vjerojatno ključni razlog za to bila bliskost Pietra Calzette sa Squarcioneovim slikarskim krugom.¹⁰ Međutim, radovi koji bi se sa sigurnošću mogli dovesti u vezu s Calzettom nisu sačuvani, a oni koji mu se pripisuju (*Ecce Homo* u crkvi San Antonio u Padovi) ne pokazuju bitne dodirne točke s londonskom slikom, te se doista čini da je ime Petar i pripadnost padovanskom slikarskom krugu oko sredine 15. stoljeća jedina poveznica.¹¹

Nedugo nakon Longhija sliku je u svojim studijama o Carlu Crivelliju spomenuo i Franz Drey, koji se odlučio za atribuciju Pietru Alamannu (Alemannu), slikaru sjevernjačkog podrijetla djelatnu u Marchama,¹² koji je nedvojbeno bio pod jakim Crivellijevim utjecajem, a vjerojatno i njegov učenik.¹³ Pritom ni on nije ulazio u

dublju likovnu analizu, koja bi zacijelo pokazala ozbiljne razlike u odnosu na potpisane radove Pietra Alamanna,¹⁴ ali i u odnosu na ostale radove koji mu se pripisuju. Naime, uočljiva mekoća i naglašenija elegancija likova Pietra Alamanna ipak znatno odudara od ponešto robusnih likova Marije i Krista na londonskoj slici, a osobito je uočljiva razlika u fizionomijama.¹⁵

Dakako, u doba kada su Franz Drey i Roberto Longhi iznosili svoje atribucije o trećem slikaru Crivellijeva kruga s odgovarajućim imenom, Petru Jordaniću, nije se puno znalo,¹⁶ pa ga nisu ni mogli uzeti u obzir kao mogućeg kandidata za autora londonske slike.

Nakon Drugoga svjetskog rata slika iz kolekcije Fareham od stručnjakâ je gotovo potpuno zanemarena.¹⁷ Jedini ozbiljniji sud o njoj nalazimo u predgovoru kataloga izložbe *Carlo Crivelli e i crivelleschi* u kojem Pietro Zampetti, navodeći da je u pitanju gotovo kopija Crivellijeva „Madonne Huldshinsky” (danas u *Fine Arts Gallery u San Diegu*), odbija atribuciju Pietru Alamannu i priklanja se atribuciji Pietru Calzetti, iz čega izvlači zaključak da je navedena Crivellijeva slika morala nastati prije njegova odlaska iz Veneta, budući da u protivnom ne bi mogao postojati njen derivat.¹⁸ Četvrt stoljeća kasnije, u kataloškoj jedinici o Crivellijevoj slici u *Fine Arts Gallery u San Diegu*, naveo je londonsku sliku kao jednu od replika, no pritom se nije upuštao u probleme moguće atribucije, nego se, s dozom odmaka, pozvao na Longhijevu atribuciju Calzetti i pomalo ublažio svoj prijašnji sud o nedvojbenu padovanskom podrijetlu, pa je čak ostavio otvorenom mogućnost da je „Madonna Huldshinsky” naslikana u Dalmaciji.¹⁹

Zacijelo je upravo neuvjerljivost predloženih atribucija dovela do toga da se na službenim *web*-stranicama *The Courtauld Gallery* uz sliku Bogorodice s Djetetom kao ime majstora jednostavno navodi „Master Petrus”.²⁰

U potrazi za podacima koji bi mogli dodatno rasvijetliti problematiku slike Bogorodice s Djetetom u *The Courtauld Institute of Art* dragocjene informacije pruža *Fondazione Federico Zeri* u *Università di Bologna*. Naime, *Fototeca Zeri* čuva čak tri različite fotografije navedene slike (Foto INVN 53344, 53345 i 53346) sa sažetim, ali korisnim pratećim informacijama.²¹ Zanimljivo je da te tri fotografije dokumentiraju tri različita stanja umjetnine, do te razine da se čak može pomišljati da je riječ o nekoliko varijanti iste slike.²² Fotografija pod brojem 53344 prikazuje sliku s tankim okvirom i otprilike odgovara sadašnjem stanju slike u *The Courtauld Institute of Art*. Fotografija pod brojem 53345 prikazuje sliku s tankim okvirom i znatnim oštećenjima, osobito u sredini i na krajnjem lijevom rubu, a fotografija pod brojem 53346 prikazuje sliku sa širokim okvirom i

bez oštećenja, ali se u nekim detaljima, poput definiranja nabora na Kristovoj haljinici, donekle razlikuje od sadašnjeg izgleda. No, budući da se sve razlike koje je moguće uočiti nalaze upravo na onim mjestima na kojima fotografija pod brojem 53345 otkriva oštećenja, moglo bi se zaključiti da je fotografija pod brojem 53346 najstarija i da dokumentira stanje prije oštećenja, a da fotografija pod brojem 53344 dokumentira stanje nakon nekoga restauratorskog zahvata kojim je slika popravljena i dovedena u sadašnje stanje.²³ Mogućnost da bi te fotografije prikazivale različite varijante iste slike ne čini mi se uvjerljivom, jer su mjesta na kojima fotografija pod brojem 53345 ne pokazuje oštećenja na svim trima fotografijama potpuno identična, što bi bilo praktički nemoguće da je riječ o varijantama.

Osobito je intrigantan zapis na poledini fotografije pod brojem 53346, one za koju pretpostavljamo da je

3. Petar Jordanić (?), *Bogorodica s Djetetom*, stara fotografija (izvor: Università di Bologna, Fondazione Federico Zeri, Fototeca Zeri, INVN 53345)

Petar Jordanić (?), Madonna col Bambino, vecchia fotografia

4. Petar Jordanić (?), *Bogorodica s Djetetom*, stara fotografija (izvor: Università di Bologna, Fondazione Federico Zeri, Fototeca Zeri, INVN 53346)

Petar Jordanić (?), Madonna col Bambino, vecchia fotografia

najstarija, a u kojem se spominje Dalmacija: „Dalmazia / D Nicola A[+]liett[+]”²⁴ Iz toga bi se moglo zaključiti ili to da je fotografija načinjena u Dalmaciji ili da je sama slika podrijetlom iz Dalmacije. U obama slučajevima to možemo smatrati dodatnom potvrdom teze o Jordanićevu autorstvu slike, budući da nije poznata nikakva veza Pietra Alamanna ili Pietra Calzette s Dalmacijom. Uostalom, i sam potpis zapravo sugerira upravo Jordanića, jer je puno vjerojatnije da slovo „P” predstavlja kraticu za *presbiter* nego za *pictor*,²⁵ dakle: „OPVS P(RESBITERI) PETRI”.

Dakako, naznaka o dalmatinskom podrijetlu, pa čak ni potpis, još uvijek nisu dovoljni elementi za pouzdano atribuiranje slike *Bogorodice s Djetetom* u *The Courtauld Institute of Art* zadarskom svećeniku i slikaru Petru Jordaniću. Stoga je potrebno usporediti likovne odlike navedene slike s poznatim i potvrđenim radovima zadarskog slikara. A budući da je riječ ne samo o mogućnosti da je

Jordanić autor navedenog djela nego i o mogućoj drukčijoj interpretaciji njegovih veza s braćom Crivelli, smatram potrebnim pokušati dokučiti kada je i u kakvim uvjetima uopće moglo doći do nastanka takve slike.

* * *

U kontekstu pokušaja utvrđivanja kronološkog okvira za moguće Jordanićevo autorstvo londonske slike smatrao sam korisnim rekapitulirati dosad poznate arhivske vijesti vezane uz njegov životopis i dopuniti ih nekolicinom do sada neobjavljenih arhivskih vijesti koje, premda ne donose bitne nove spoznaje o njegovoj djelatnosti, donekle upotpunjuju sliku njegova životnoga puta.

Arhivski podaci o životu i djelatnosti Petra Jordanića nisu osobito brojni i mahom se odnose na njegov privatni život, tako da o njegovoj svećeničkoj službi, ali niti o njegovu umjetničkom radu za sada nema konkretnijih podataka.²⁶ Prvi se put spominje 15. prosinca 1468. godine u oporuci svoga oca, zadarskog plemića Marka Jordanova Nozdronje, koji je svoga izvanbračnog sina, svećenika Petra, imenovao izvršiteljem oporuke. U oporuci se nadalje spominje oporučiteljeva izvanbračna kći Lucija, a zatim oporučitelj određuje da Radoslava, majka njegovih izvanbračnih sinova, svećenika Petra, Zoila i Donata, živi s njima i uživa četvrtinu prihoda. Trojici svojih sinova ostavlja sva svoja nepokretna dobra u Zadru, u selu Biljane i u selu Draginići, s odredbom da svećenik Petar svojom trećinom može oporučno raspolagati po vlastitu nahođenju. Konačno, za svu ostalu imovinu nasljednikom određuje rečenog Petra.²⁷ Iz navedene oporuke očito je da Marko Nozdronja nije imao zakonite djece pa je svu brigu posvetio nezakonitoj, ne zaboravivši pritom ni njihovu majku. Budući da je u trenutku sastavljanja oporuke Petar već naveden kao svećenik, a osim toga imenovan izvršiteljem, sasvim je izvjesno da je tada već bio punoljetan, pa se može pretpostaviti da je rođen nešto prije sredine 15. stoljeća, možda između 1446. i 1448. godine.²⁸ Zacijelo je Marko Nozdronja umro neposredno nakon sastavljanja oporuke, jer je već 5. veljače 1469. godine Petar, naveden kao „svećenik Petar pokojnog gospodina Marka Nozdronje”, dao svog brata Donata na šestogodišnji nauk kod tesara Alegreta Pavlovog iz Šibenika.²⁹ Sljedeće vijesti o Petru Jordaniću nalazimo u jednom nepotpunom sveščiću arhivskih spisa koji je moguće tek uvjetno datirati na početak lipnja 1469. godine.³⁰ Riječ je o kupoprodajnim ugovorima u kojima Petar nastupa u svoje ime i u ime svoje braće, kao nasljednik pokojnog Marka Nozdronje.³¹ Zanimljivo je da je u tim spisima naveden kao „Petrus de Nosdrogna”, dakle jednako kao da je legitiman sin.³² Dana 8. svibnja 1471. godine Petar se pojavio u svojstvu

svjedoka,³³ a zatim ponovo u istom svojstvu 9. siječnja 1474.³⁴ i 13. svibnja 1476. godine.³⁵ Dana 29. rujna 1476. godine spominje se u jednom kupoprodajnom ugovoru kuća svećenika Petra Jordanića i njegove braće u blizini crkve Sv. Stjepana,³⁶ a vjerojatno se ista kuća, ali navedena u konfinu Arsenala, spominje i 23. prosinca iste godine.³⁷ Dana 1. studenog 1477. godine Petar se ponovo pojavio kao svjedok,³⁸ a zatim još jednom 12. studenog 1478. godine.³⁹ Dana 29. svibnja 1480. godine kupio je vinograd s maslinama u Bokanjcu za cijenu od četrnaest libara,⁴⁰ a 4. lipnja iste godine i vinograd u Crnom za dvadeset devet libara i deset solada.⁴¹ Ulaganje sume od šest do sedam dukata u nekretnine u relativno kratku razdoblju upućuje na neki izvanredan prihod. Malo je vjerojatno da je on proizašao iz svećeničke službe, a može se samo nagađati je li taj prihod potekao iz ostavštine Petrova oca ili je bio posljedica njegove dodatne djelatnosti – slikarstva.⁴² Dana 3. prosinca 1480. godine Petar je prodao Stjepanu Jurjevu de Lacu kuću u Kovačkoj ulici, kupljenu na dražbi 13. studenog 1478. godine, za cijenu od trideset i četiri dukata.⁴³ Početkom 1481. godine, 21. veljače i 6. ožujka, ponovo se pojavio u ulozi svjedoka.⁴⁴ Još jednom

5. Petar Jordanić, *Bogorodica s Djetetom*, nekad u privatnom vlasništvu u Beču (izvor: IVO PETRICIOLI /bilj. 1, 1997./, 38)

Petar Jordanić, Madonna col Bambino, già in proprietà privata a Vienna

6. Petar Jordanić, *Bogorodica s Djetetom*, Tkon, župna crkva (foto: Ž. Bačić)
 Petar Jordanić, *Madonna col Bambino*, Tkon, *chiesa parrocchiale*

se kao svjedok pojavio 9. studenog 1483. godine,⁴⁵ a osam dana kasnije spominje se neko njegovo zemljište pod Bilim brigom.⁴⁶ Dana 24. siječnja 1484. godine Petar je, zajedno sa svojim rođakom Jurjem Šimunovim Nozdronjom, naveden među izvršiteljima oporuke Marka Kjukovića iz Biljana,⁴⁷ a 12. ožujka iste godine kupio je vinograd u selu Varikašine, za cijenu od trideset i jedne libre.⁴⁸ Dana 2. studenog iste godine Petar je, u svoje ime i u ime svoga brata Donata, zajedno s Jurjem Šimunovim Nozdronjom prodao Tomi Budislavovom Ugriniću iz roda Šubića posjed u selu Černil, za cijenu od trideset i dva dukata po ždrijebu (sorsu) zemljišta.⁴⁹ Međutim, u pitanju je bila samo fiktivna prodaja koja je trebala poslužiti tomu da se navedeni posjed izbavi iz ruku uzurpatora Šimuna Paladinića, o čemu svjedoči kontraisprava sastavljena istoga dana. Pritom su Nozdronje, u slučaju da akcija uspije, pristali dati Ugriniću trećinu čitava posjeda. Ujedno su mu predali i dvije isprave iz 14. stoljeća, kojima je njihova prava mogao dokazati pred Sudom Hrvata i banom.⁵⁰ To što se u tim dokumentima ne spominje treći brat Zoilo navodi na zaključak da je u međuvremenu umro, pa su Petar i Donat naslijedili njegov dio očevine. Dana 15. studenog iste godine Petar se još jednom pojavio kao svjedok,⁵¹ a zatim ga u arhivskoj građi ne nalazimo sve do 27. rujna 1487. godine, kada se ponovo pojavio u ulozi svjedoka,⁵² a zatim kupio vinograd u Biljanima za cijenu od dvadeset i četiri libre.⁵³ U ulozi svjedoka Jordanić se ponovo pojavio 7. siječnja 1489. godine,⁵⁴ a kao izvršitelj oporuke Marka Kjukovića naveden je 29. siječnja i 9. ožujka 1491. godine.⁵⁵ Godine 1493. Petar Jordanić potpisao se na poliptih u crkvi zadarskih benediktinki,⁵⁶ a 20. srpnja 1495. godine kupio je posjed s vinogradom i sto dvadeset stabala maslina na lokalitetu Figurica u blizini crkve Gospe Maslinske nedaleko od Zadra, za cijenu od trideset i pet dukata.⁵⁷ Ta kupovina svjedoči o vrlo dobrom imovinskom stanju, ali možda i o promišljenu postupanju kojim je Petar svoje udaljenije posjede, u to vrijeme već ozbiljno ugrožene napadima Turaka na zadarsko zaleđe,⁵⁸ na neki način zamjenjivao posjedima u neposrednoj blizini grada. Dana 2. studenog 1497. godine Petar je kupio od svećenika Grgura Radinovića polovicu kuće kod Arsenala, za cijenu od trinaest dukata.⁵⁹ Dana 9. kolovoza 1498. godine je Pavao, župnik crkve Sv. Marije u Sikovu, u dopuni svoje oporuke imenovao Jordanića izvršiteljem, umjesto svog nećaka Pavla.⁶⁰ Od 24. do 29. studenog 1500. godine Petar se nalazio u pratnji Ivana Detrica, izaslanika zadarskih rektora, u poslanstvu kod Martinka Banovca, kneginje Dorotee i njena sina, krbavskog kneza Ivana, te ostrovičkog vojvode Kožula, sa zadatkom da napravi crtež terena u svrhu obrane od

7. Petar Jordanić, *Frammenti oslikanog stropa*, Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti (foto: Ž. Bačić)

Petar Jordanić, *Frammenti di soffitto dipinto*, Zara, *Mostra permanente d'arte sacra*

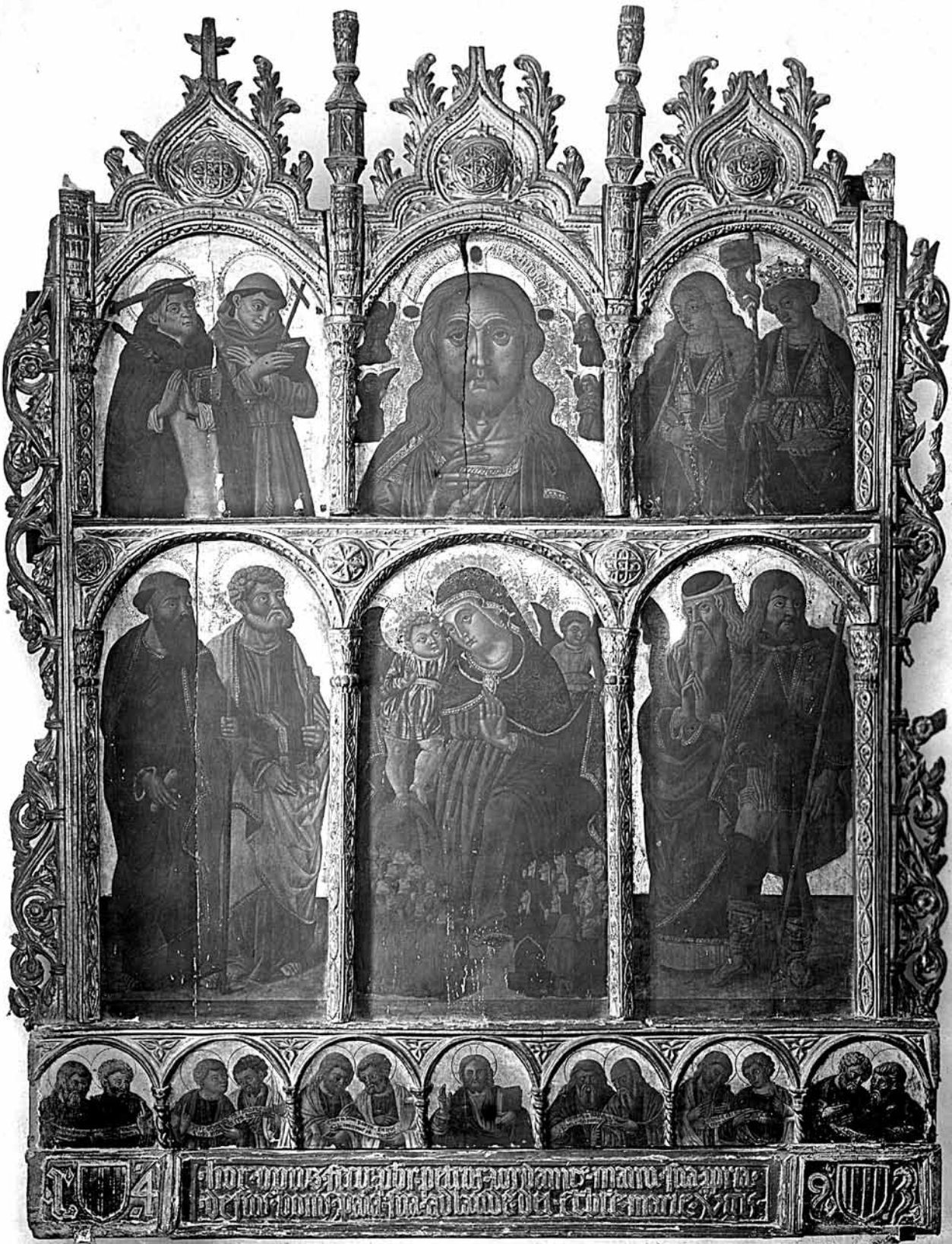
Turaka.⁶¹ Dana 2. svibnja 1504. godine Petar Jordanić sastavio je svoju oporuku kojom je kuću dvokatnicu, koja se nalazila između Velikog trga i crkve Sv. Stjepana, ostavio za osnutak zaklade koja je trebala osigurati sredstva za jednu misu tjedno na oltaru Sv. Benedikta u crkvi Sv. Marije, te jedan dukat godišnje za samostan Sv. Dominika.⁶² Nedugo nakon sastavljanja oporuke, 4. rujna 1504. godine, Petar je umro, što je zabilježeno u godovnjaku samostana Sv. Marije.⁶³

* * *

U pokušaju rekonstrukcije mogućeg vremena Jordanićeva slikarskog školovanja bitan je najranije datiran dokument, oporuka njegova oca Marka Nozdronje od 15. prosinca 1468. godine, u kojem se spominje kao svećenik i kao izvršitelj oporuke. To podrazumijeva da je tada bio punoljetan, dakle da je rođen negdje između 1446. i 1448. godine.⁶⁴ U tom se pak slučaju njegovo slikarsko školovanje moglo odvijati približno između 1460. i 1466. godine.⁶⁵ Takva kronologija praktički isključuje mogućnost da se Jordanić školovao kod Vittorea Crivellija,⁶⁶ koji se u Zadru prvi put spominje tek početkom 1465. godine,⁶⁷ ali se sasvim podudara s pretpostavljenim vremenom boravka Carla Crivellija u Zadru,⁶⁸ pa se može razložno pretpostaviti da se školovao upravo u njegovoj radionici.⁶⁹ Mogućnost da se školovao kod Jurja Čulinovića⁷⁰ ne čini se vjerojatnom ni u kontekstu stilskih odlika, ali ni u kontekstu Čulinovićeve kratka zadržavanja u Zadru.⁷¹

Također, sve navedene arhivske vijesti upućuju na to da je Jordanić cijeli život proveo u Zadru, što ne isključuje mogućnost različitih putovanja na područje današnje Italije, bilo u Veneciju ili u Marche, ali je sasvim mala vjerojatnost da bi se bilo gdje drugdje osim u Zadru bavio slikarskom djelatnošću. To zapravo znači da je i londonska slika, ukoliko je doista u pitanju Jordanićev rad, mogla nastati samo u Zadru.⁷²

Slika Bogorodice s Djetetom u *The Courtauld Institute of Art* u Londonu ima dimenzije 80,9 x 56 cm. Naslikana je Bogorodica do pojasa, koja s obje ruke pridržava malog Krista koji stoji na kamenom pragu pred njom i objema rukama obgrljuje majku, tako da im se lica dodiruju. Marija je odjevena u crvenu haljinu stegnuta u pojasu i nabranu u donjem dijelu, koja je na otvoru pod vratom i krajevima rukava obrubljena zlatovezom. Maforion je izvana tamnomodre, a iznutra maslinastozelene boje, a unutrašnji rub je, na mjestima gdje proviruje, ukrašen sitnim zlatovezom. Ispod prebačena maforiona na glavi ima bijelu maramu, koja se niz lijevo rame spušta do ruke. Ispod te marame na čelu proviruje i donja, prozirna i lagana marama. Lice joj je okruglasto, nježno, lagano

8. Petar Jordanić, Poliptih iz crkve Sv. Marije u Zadru, stara fotografija (izvor: Fototeka Konzervatorskog odjela u Zadru)
Petar Jordanić, Polittico dalla chiesa di Santa Maria a Zara, vecchia fotografia

okrenuto udesno, blijedoružičasta inkarnata s naglašenije ružičastim obrazima. Ističe se ravan, pomalo izdužen nos koji prelazi u naglašene polukružne linije obrva. Oči su joj polusklopljene, s naglašenim kapcima, a usnice malene, izrazitije rumene i blago povijene prema dolje. Ruke su joj vrlo elegantne, s dugim i tankim prstima, ali blago zadebljanih dlanova. Mali Isus odjeven je u bijelu, bogato nabranu tkaninu. Naslikan je kao bucmasto dijete, anatomski relativno točno, osim što su mu ruke za nijansu premalene, pa je i pokret kojim obgrljuje majku pomalo neprirodan, a i prstići desne ruke neprirodno su zdepasti. S druge strane, položaj njegovih nogu u blagu kontrapostu i upinjanjem na prste lijeve noge vrlo je prirodan i uvjerljiv. I njegovo je lice okruglasto, naslikano u poluprofilu, slična blijedoružičasta inkarnata, malenih, prema dolje povijenih usnica i naglašenih obrva i očnih kapaka, ali mu je nos prčast, makar u osnovi oblikovan slično kao i Gospin. Ima gustu i bogatu valovitu kosu sivosmeđih tonova sa svjetlije istaknutim pramenovima, koja svojom formom izdužuje glavu, a vidljivo je fino i realistično naslikano desno uho. Aureole obaju likova pozlaćene su i uokvirene dvama redovima jednostavnih okruglih punca, koje ih odvajaju od pozlaćene tkanine ukrašene vegetabilnim motivima u pozadini. Ta je zlatna pozadina sa strane omeđena crnim linijama, a s gornje polukružnom girlandom od tamnozeleno lišća i žućkastocrvenih plodova, koju na krajevima pridržavaju dva lebdeća anđela. Jedan je odjeven u crvenu, a drugi u modru haljinu. Lica su im prikazana u poluprofilu, različitih fizionomija, ali nisu naslikana onom preciznošću koja je vidljiva na licima Marije i Isusa. Ispred Bogorodice je kameni prag naslikan u perspektivi, tako da je vidljiva i gornja i prednja ploha. Na njemu je s jedne strane naslikana jabuka, a s druge zatvorena knjiga s oznakom, uvezana u jake bijele korice, koja djelomično izlazi u prostor ispred praga, a stražnjim dijelom naslanja se na dio bijele tkanine, vjerojatno nekakva rupca, koji je prebačen preko praga. Na prednjoj plohi je udubina u koju je smješten natpis: OPVS P PETRI. Iza praga, s obje strane zlatne tkanine, otvara se pejzaž koji se perspektivno gubi u daljinu. S lijeve strane u prvom su planu dvije kućice, smještene na obronak zelena brda, pored rijeke koja vijuga u daljinu, a na kojoj su crnom bojom naslikana dva čamca. U gornjem se dijelu rijeci pridružuje tanak vijugav put, a na udaljenom je brijegu bijela silueta utvrđenog grada s tornjevima. S desne strane pejzaž definira širok put posut šljunkom, koji se lomi i sužava prema daljini, a pri vrhu razdvaja pred prikazom grada na brdu – perspektivno bližeg, pa stoga i preciznije naslikana od onoga na drugoj strani. Putem se kreću ljudski likovi, leđima okrenuti promatraču i

9. Petar Jordanić, *Poliptih iz crkve Sv. Marije u Zadru* (detalj), stara fotografija

Petar Jordanić, *Polittico dalla chiesa di Sta Maria a Zara (dettaglio)*, vecchia fotografia

više naznačeni nego naslikani, koji se smanjuju od bližeg prema daljem i time sugeriraju perspektivu prostora. Uz put su na zelenim obroncima brda naslikana stabalca i grmlje, među kojima se ističe jedno osušeno bijelo stablo golih grana. S obje strane nad završecima krajolika izrazito svijetloplavo nebo s prozračnim bijelim oblacima i narančastim odsjajima, koje prema gornjem dijelu postaje sve tamnije, da bi u vrhu slike prešlo u modru boju s tamnim oblacima.

Kada pokušamo pronaći likovne podudarnosti između londonske slike i potvrđenih Jordanićevih djela (Bogorodica s Djetetom iz privatne zbirke u Beču, Bogorodica s Djetetom iz župne crkve u Tkonu, fragmenti oslikanog stropa iz zadarske katedrale, uništeni poliptih iz crkve Sv. Marije u Zadru), osim općeg izgleda fizionomija Gospe i maloga Krista, kao najuočljivije podudarnosti, moguće je zamijetiti i neke sasvim specifične „morelijanske“ elemente. Oblik usnica Bogorodice gotovo je identičan na svim četirima navedenim slikama, a vrlo je slično izveden oblik brade Bogorodice i naglašeni luk između brade i donje usnice te naglašeni nabori ispod nosa. Određene sličnosti vidljive su i u fizionomiji maloga Isusa, osobito način na koji su naglašeni očni kapci, ali i način na koji su izvedeni ostali elementi lica. Te su sličnosti posebno uočljive pri usporedbi glava na londonskoj i tkonskoj slici

10. Petar Jordanić (?), *Bogorodica s Djetetom* (detalj), London, The Courtauld Institute of Art (a); Petar Jordanić, *Bogorodica s Djetetom* (detalj), Tkon, župna crkva (b)

Petar Jordanić (?), *Madonna col Bambino* (dettaglio), London, The Courtauld Institute of Art (a); *Petar Jordanić*, *Madonna col Bambino* (dettaglio), Tkon, chiesa parrocchiale (b)

gdje su, unatoč tomu što je mali Krist drukčije postavljen, glave gotovo istovjetno formirane, pri čemu je praktički jedina razlika nešto okrugliji oblik na tkonskoj slici, na kojoj ni uho nije vidljivo. Obrazi, brada, nos i usnice gotovo su identični, a na sličan način na objema slikama frizura izgleda pomalo neprirodno dodana i mijenja oblik glave. Način na koji je naslikano Kristovo uho na londonskoj slici blizak je onom na bečkoj. Također i u elementima pejzaža postoje određene podudarnosti između tih dviju slika, makar je na londonskoj naslikan nježan, blago brdovit zeleni pejzaž, a na bečkoj daleko dramatičniji i dijelom klisurast pejzaž. Međutim, gotovo je jednak smještaj grada utvrde na lijevoj strani krajolika, način na koji su naslikana stabalca, a dijelom i nebo koje od izrazito svijetle boje u dnu prelazi u tamniju prema vrhu. Također je i način na koji je vegetabilnim motivima ukrašena zlatna tkanina pozadine, s vijugavim viticama i oštrim bademastim lišćem, vrlo slično izveden na objema slikama.

Kada je pak riječ o likovnim odlikama, ono što je već na prvi pogled uočljivo jest to da je londonska slika izrazito kvalitetnija, ali i stilski naprednija od pouzdanih Jordanićevih radova. U tom kontekstu valja se vratiti mišljenju koje je izrekao Pietro Zampetti – da je u pitanju replika, i to replika poznate „Madonne Huldschinsky” koja se danas nalazi u *San Diego Museum of Art*.⁷³ Sličnosti

su doista izrazite, ali su vidljive i vrlo bitne razlike. Na londonskoj se slici mali Krist nalazi s druge strane i u drukčijem položaju, prisutan je prikaz krajolika, neka vrsta girlande i anđelčići, a na pragu knjiga i plod. Stoga se čini vjerojatnijim da Jordaniću kao neposredni predložak ipak nije poslužila slika iz San Diega, već neka druga, njoj vrlo slična, u međuvremenu izgubljena Crivellijeva slika, ali koja je zacijelo nastala u isto vrijeme kada i slika iz San Diega, svakako u doba Carlova boravka u Zadru. Time bi se mogle objasniti tako uočljive razlike u kvaliteti između londonske slike i drugih Jordanićevih radova,⁷⁴ budući da je prilikom doslovna kopiranja lakše realizirati likovnu uvjerljivost pojedinih elemenata na onoj razini koju posjeduje original, nego je to slučaj kod samostalno koncipiranih djela.

Stoga je, ukoliko prihvatimo ideju da londonska slika nije sasvim izvoran rad, već kopija neke slike Carla Crivellija, sasvim očekivano da se Jordanić puno lakše približio razini kvalitete izvora nego je to bio slučaj s nekim njegovim drugim radovima, za koje nije imao neposredan predložak ili barem ne tako kvalitetan. Također, može se pretpostaviti da je u pitanju jedan od njegovih ranijih radova, nastao u vrijeme neposredno nakon školovanja kod Carla Crivellija, dakle čitavih četvrt stoljeća prije njegova izgubljenog poliptiha iz crkve Sv.

Marije, u vrijeme dok su Carlov utjecaj, ali i vještina koju je Petar stekao tijekom školovanja, bili izrazitiji. Zapravo, takvo dosljedno oponašanje majstorovih slika moglo je čak biti metoda kojom je Jordanić svladavao slikarske vještine. Može se tek pretpostaviti da Carlo nije bio odveć strpljiv učitelj,⁷⁵ pa je oponašanje i kopiranje postojećih radova u njegovoj radionici možda bilo temeljni način stjecanja slikarskih vještina.

* * *

I slika iz *The Courtauld Institute* u Londonu koju pripisujemo Petru Jordaniću i slika iz San Diega („Madonna Huldshinsky“) Carla Crivellija pripadaju grupi slika koje je moguće u opusima umjetnika Squarcioneova kruga, a osobito Čulinovića i Crivellija, sasvim jasno razlučiti od ostalih radova.⁷⁶ Već sama tipologija, ali i dimenzije te vrste slika upućuju na to da nisu bile namijenjene crkvenim oltarima nego privatnoj pobožnosti, to jest kućnim ambijentima.⁷⁷ To je zacijelo razlog što danas niti jednoj od njih nije moguće sa sigurnošću utvrditi podrijetlo. Za takvu vrstu slika, s obzirom na njihovu namjenu, nisu se sklappali ugovori,⁷⁸ a vjerojatno nisu niti izrađivane po narudžbi, već su ih pojedinci već gotove kupovali od majstora. Može se pretpostaviti da je upravo to razlog zbog kojeg tijekom Carlova višegodišnjeg boravka u Zadru nije zabilježena niti jedna narudžba za slikarski rad, budući da je njegov način slikanja zacijelo bio daleko prihvatljiviji pojedincima, osobito krugu plemića školovanih u talijanskim središtima, ponajprije u Padovi, nego crkvenim institucijama, koje su po svojoj prirodi bile sklonije konzervativnijim izričajima.⁷⁹ To dakako ne znači da bi sve sačuvane Carlove slike takvog tipa trebalo dovoditi u vezu s njegovim boravkom u Zadru, ali bi pri pokušajima određivanja kronološkog okvira nastanka tih djela, barem za neke od njih trebalo uzeti u obzir takvu mogućnost.⁸⁰ Pritom se argument temeljem kojeg je „Madonna Huldshinsky“ određena kao djelo koje je nastalo prije Carlova dolaska u Dalmaciju,⁸¹ u slučaju atribucije londonske slike Jordaniću pretvara u suprotan argument, to jest dodatno jača pretpostavke o njenu zadarskom podrijetlu.⁸²

Potekle iz kućnih zbirki, a kasnije često u vlasništvu osoba koje nisu znale cijeniti njihovu vrijednost, te slike su lako postajale plijenom ranih kolekcionara, mijenjale vlasnike, da bi tek naposljetku većina njih dospjela u muzeje i galerije.⁸³ Tako izdvojen iz likovnih ambijenata i kulture svoga izvornog nastanka, dio njih, osobito onih koje nisu potvrđene kao djela najznačajnijih slikara, ostao je i na marginama znanstvenog interesa pa nisu niti ozbiljnije proučavane, a one koje su još uvijek na tržištu često se pomalo ambiciozno atribuiraju poznatijim majstorima.⁸⁴

Pokušaji identifikacije autora Bogorodice s Djetetom u *Courtauld Gallery* u Londonu tek su dio iznimno složena kompleksa pitanja o međusobnim odnosima slikara Squarcioneova kruga i autorstva pojedinih djela nastalih u krugu djelatnika bliskih poznatim umjetničkim ličnostima, pa i prijedlog za atribuciju Petru Jordaniću predstavlja tek skroman prilog čitavoj problematici. No, u odnosu na moguću rekonstrukciju umjetničkog razvoja i puta skromna lokalnog majstora, koji čak nije niti bio profesionalni slikar, na određen način predstavlja kariku koja je nedostajala.

Naime, relativna kronologija Jordanićevih poznatih radova, kod autora koji su uopće pokušali sačuvana djela uspoređivati u smislu likovnog razvoja umjetnika, do sada se mahom zasnivala na pomisli da su radovi s izrazitije prisutnim renesansnim elementima, u prvom redu slika iz Beča, nastali kasnije, kao posljedica likovnog sazrijevanja i prihvaćanja stilskih novina.⁸⁵ Međutim, smatram puno vjerojatnijim da je bilo upravo obrnuto, to jest da su renesansni likovni elementi, usvojeni u Carlovoj radionici, a dijelom održavani u doticaju s Vittoreom, zapravo odlika Jordanićeve rane faze, odnosno da je renesansna svježina u njegovim djelima vremenom odumirala, kako se udaljavao od neposredna kontakta s braćom Crivelli. S obzirom na njegovu profesiju, ali i opći likovni ukus provincijalne sredine,⁸⁶ sasvim je očekivano da je u kasnijim djelima, posebice onima namijenjenim sakralnim prostorima, znatno više došao do izražaja arhaičniji i konzervativniji likovni izraz, osobito u ambijentu opće likovne kulture kraja 15. stoljeća, kada je narasla popularnost bizantskih i bizantizirajućih slika.⁸⁷

U tom kontekstu moguće je pokušati uspostaviti i relativnu kronologiju Jordanićevih poznatih radova, među kojima bi londonska slika bila njegov najraniji rad, nastao otprilike 1465.-70. godine. Slika iz Beča, na kojoj su crivellijevski renesansni elementi kombinirani s bizantizirajućim likom Bogorodice,⁸⁸ vjerojatno je nešto kasniji rad, možda nastao tijekom sedamdesetih godina. Tkonska Bogorodica otkriva još jače udaljevanje od Crivellijeva načina, ali i dodirne točke s djelima zadarskoga kasnogotičkog slikarstva,⁸⁹ pa bi se moglo pretpostaviti da je nastala tijekom osamdesetih godina 15. stoljeća. Otprilike u isto vrijeme moglo bi se datirati i fragmente oslikanog stropa iz zadarske katedrale, a potpisani i datirani poliptih iz 1493. godine, po svemu sudeći, obilježava posljednju fazu Jordanićeva stvaralaštva, u kojoj su bizantizirajući elementi sasvim odnijeli prevagu nad elementima renesansnoga likovnog ukusa, a čini se da je i Petrova slikarska vještina u međuvremenu oslabjela.⁹⁰

Bilješke

- ¹ Stručni radovi koji se bave djelatnošću Petra Jordanića relativno su brojni i omogućuju praćenje razvoja spoznaja o njegovoj djelatnosti, od jednostavnih saznanja vezanih uz potpisani poliptih u zadarskoj crkvi Sv. Marije, preko kasnijih atribucija i arhivskih otkrića, do pokušaja da se jasnije odredi njegovo mjesto u likovnim kretanjima u Zadru i Dalmaciji u drugoj polovini 15. stoljeća: GIUSEPPE SABALICH, *Pitture antiche di Zara – Ricerche Critice documentate con illustrazioni artistiche fotografiche*, Zara, 1912., 4b, 4c, 4d, 37; ALESSANDRO DUDAN, *La Dalmazia nell'arte italiana, Vol. II*, Milano, 1922; BERSA GIUSEPPE, *Guida storico-artistica di Zara (Catalogo del R. museo di S. Donato)*, Trieste, 1926., 80; LJUBO KARAMAN, O domaćem slikarstvu u Dalmaciji za vrijeme mletačkog gospodstva, *Almanah Jadranska straža* (Beograd, 1927.), 558-586, 564; CARLO CECHELLI, *Zara – catalogo di cose d'arte e di antichità*, Roma, 1932; LJUBO KARAMAN, *Umjetnost u Dalmaciji, XV. i XVI. vijek*, Zagreb, 1933; IVO PETRICIOLI, *Zadarske slike i skulpture od IX. do XV. st.* (katalog izložbe), Zadar, 1954., 9, 10, 14; KRUNO PRIJATELJ, Prilog poznavanju zadarskog i šibenskog slikarstva XV stoljeća, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 8 (1954.), 67-86, 70; IVO PETRICIOLI, Prinove zadarskom slikarstvu XV st, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 9 (1955.), 155-169, 165-168; CVITO FISKOVIĆ, *Zadarski sredovječni majstori*, Split, 1959., 103-104; CVITO FISKOVIĆ, *Zadarski slikar Petar Jordanić, Bulletin Odjela VII za likovne umjetnosti JAZU, VIII/1* (Zagreb, 1960.), 25-32; KRUNO PRIJATELJ, Novi podaci o zadarskim slikarima XIV-XVI stoljeća, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 13 (1961.), 96-113, 107; LJUBO KARAMAN, Bilješke iz historije umjetnosti Dalmacije s posebnim osvrtom na zadarske spomenike, *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, VIII-IX* (Dubrovnik, 1962.), 85-98, 87, 96; IVO PETRICIOLI, Umjetnička baština samostana sv. Marije u Zadru, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 13-14 (Zadar, 1967.), 63-102, 91; CVITO FISKOVIĆ, U potrazi za Jordanićevim poliptihom, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 13-14 (Zadar, 1967.), 115-124; KRUNO PRIJATELJ, Bibliografski i biografski podaci o majstorima dalmatinske slikarske škole, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 17 (1968.), 321-350, 326-327, 334, 348; IVO PETRICIOLI, Doprinos slikaru Petru Jordaniću, *Zbornik Svetozara Radojčića*, (ur.) Vojislav Đurić, Beograd, 1969., 267-269; IVO PETRICIOLI, Likovna umjetnost renesanse u Zadru, *Zadarska revija, XVIII/5* (Zadar, 1969.), 363-374, 369-370; GRGO GAMULIN, *Bogorodica s Djetetom u staroj umjetnosti Hrvatske*, Zagreb, 1971., 40, 144; IVO PETRICIOLI, *Umjetnička obrada drveta u Zadru u doba gotike*, Zagreb, 1972., 94; IVO PETRICIOLI, Građevni i umjetnički spomenici srednjega vijeka na Zadarskim otocima, *Zadarsko otočje – Zbornik*, (ur.) Valentin Uranija, Zadar, 1974., 79-108, 99-100; KRUNO PRIJATELJ, *Slikarstvo renesanse u Dalmaciji i Istri, Mogućnosti, XXVII/4* (Split, 1980.), 367-386, 371-372; IVO PETRICIOLI, *Tragom srednjovjekovnih umjetnika*, Zagreb, 1983., 152-159; KRUNO PRIJATELJ, *Dalmatinsko slikarstvo 15. i 16. st.*, Zagreb, 1983., 27-28; IVO PETRICIOLI, Srednjovjekovni umjetnici na Pašmanu, *Otok Pašman kroz vjekove i danas – Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zadru 2-4, prosinca 1981.*, (ur.) Vjekoslav Ćosić, Zadar, 1987., 75-94, 90-92; TOMISLAV RAUKAR – IVO PETRICIOLI – FRANJO ŠVELEC – ŠIME PERIČIĆ, *Zadar pod mletačkom upravom 1409-1797*, Zadar, 1987., 164; JANEZ HÖFLER, *Die Kunst Dalmatiens*, Graz, 1989., 302-305; MILJENKO DOMIJAN – IVO PETRICIOLI – PAVUŠA VEŽIĆ, *Sjaj zadarskih riznica* (katalog izložbe), Zagreb, 1990., 23, 26, 326; IGOR FISKOVIĆ, Tipologija i morfologija oltarnih slika 15. stoljeća u Dalmaciji I, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 29 (1990.), 113-155, 131, 144; IVO PETRICIOLI, Orme dei Crivelli nell'opera pittorica di Pietro Jordanic a Zara, *Studi per Pietro Zampetti, Quaderni di „Notizie da Palazzo Albani”* (a cura di Ranieri Varese), Urbino – Ancona, 1993., 106-109; KRUNO PRIJATELJ, La pittura in Dalmazia nel Quattrocento e i suoi legami con l'altra sponda, *Quattrocento Adriatico, Villa Spelman Colloquia*, 5 (Bologna, 1996.), 13-28, 18; EMIL HILJE, Ikonografski program predele Ugljanskog poliptiha, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 36 (1996.), 43-58, 48, 50, 55-56, 57; IVO PETRICIOLI, Orme dei Carlo e Vittore Crivelli a Zara: l'opera pittorica di Pietro Jordanic e le testimonianze archivistiche, u: *Vittore Crivelli e la pittura del suo tempo nel Ferrando* (a cura di Stefano Papetti), Milano, 1997., 37-41; IVANA PRIJATELJ-PAVIČIĆ, *Kroz Marijin Ružičnjak, Zapadna marijanska ikonografija u dalmatinskom slikarstvu od 14. do 18. st.*, Split, 1998., 35-39, 60, 229; EMIL HILJE, *Gotičko slikarstvo u Zadru*, Zagreb, 1999., 145-151; KRUNO PRIJATELJ, „Dalmatinska slikarska škola” (1350 - 1550) u europskom kontekstu, u: *Hrvatska i Europa – Srednji vijek i renesansa*, (ur.) Eduard Hercigonja, Zagreb, 2000., 615-640, 628; IVO PETRICIOLI – LUKRECIJA PAVIČIĆ-DOMIJAN, *Stalna izložba crkvene umjetnosti*, Zadar, 2004., 72; EMIL HILJE – RADOSLAV TOMIĆ, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Slikarstvo*, Zadar, 2006., 24, 197-201; MILAN PELC, *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj – Renesansa*, Zagreb, 2007., 447-449; EMIL HILJE, Prihvaćanje renesansnog slikarstva u Zadru u drugoj polovini 15. stoljeća, *Sic ars deprenditur arte – Zbornik u čast Vladimira Markovića*, (ur.) Sanja Cvetnić, Milan Pelc i Dalije Premerl, Zagreb, 2009., 255-264, 260.
- ² Navedeni poliptih izgorio je tijekom bombardiranja u Drugome svjetskom ratu, pa je poznat tek putem crno-bijele fotografije i opisa u starijoj literaturi. Izuzetno detaljan opis, nažalost bez detaljnijih podataka o koloritu, nalazimo već kod Giuseppea Sabalicha (GIUSEPPE SABALICH (bilj. 1), 4b, 4c, 4d, 37).
- ³ Sliku Bogorodice s Djetetom koja se nalazila u privatnome vlasništvu u Beču i sliku Bogorodice s Djetetom na prijestolju iz župne crkve u Tkonu na Pašmanu atribuirao je Petru Jordaniću Cvito Fisković. CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1, 1960., 25-29). Tim je slikama kasnije Ivo Petricioli pridružio i dva fragmenta oslikana drvenog stropa pronađena u zadarskoj katedrali. IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1969a), 268-269. Pokušaj atribucije Jordaniću izgubljenog poliptiha iz crkve Sv. Ivana u zadarskom predgrađu (CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1, 1967.), 116-119) nije prihvaćen (IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1974.), 100; ISTI (bilj. 1, 1983.), 152, bilj. br. 1; EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 184; IVO PETRICIOLI, Umjetnička baština zadarskih trećoredaca, *Iskoni bē slovo – Zbornik radova o glagoljici i glagoljasma zadarskog kraja i crkvi Svetog Ivana Krstitelja*, (ur.) Antun Badurina, Zagreb, 2001., 82-100, 94).

- ⁴ Slika Bogorodice s Djetetom na prijestolju još uvijek se nalazi na glavnom oltaru župne crkve u Tkonu, a fragmenti oslikanog stropa iz zadarske katedrale izloženi su na *Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti* u Zadru. Poliptih iz crkve Sv. Marije stradao je u Drugome svjetskom ratu (vidi bilj. br. 2). Za sliku iz Beča Cvito Fisković naveo je da se nalazi u posjedu gospođe Valerie Sand, a da je prije toga bila u posjedu Angeline Even koja ju je dobila od obitelji Zahareanu (CVITO FSKOVIĆ, (bilj. 1, 1960.), 28). Kasniji višestruki pokušaji prof. Petriciolija da joj uđe u trag nisu urodili plodom. Zacijelo ipak nije jednostavno nestala, nego se vjerojatno čuva u nekoj slabo poznatoj privatnoj kolekciji. Srećom, osim crno-bijele fotografije, raspoložemo vrlo detaljnim opisom Cvite Fiskovića, s preciznim opisom kolorita (n. dj., 27-29).
- ⁵ Nedavno otkriće narudžbe poliptiha od Vittorea Crivellija za zadarsku crkvu Sv. Krševana i povezivanje tog podatka s poliptihom koji se čuva u Petrogradu (EMIL HILJE, Nepoznati dokument o radu Vittorea Crivellija u Zadru, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 32 (2008.), 39-48) otvara nešto više mogućnosti za rasvjetljavanje njegove djelatnosti i uloge u zadarskoj likovnoj kulturi treće četvrtine 15. stoljeća. Međutim, Vittoreova je djelatnost u Zadru i otprije bila znatno bolje dokumentirana, za razliku od one njegova brata Carla koji se tek usputno spominje dva puta u razmaku od dvije godine, čime je potvrđeno tek to da se u Zadru zadržao neko vrijeme, pa pretpostavke o njegovoj eventualnoj djelatnosti ostaju u domeni više ili manje uvjerljivih hipoteza (EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 139; ISTI (bilj. 1, 2009.), 256).
- ⁶ Literatura koja se odnosi na djelatnost braće Crivelli, posebice Carla Crivellija, iznimno je opsežna pa upućujem samo na najvažnije monografije i zbornike: FRANZ DREY, *Carlo Crivelli und seine Schule*, Munchen, 1927.; PIETRO ZAMPETTI, *Carlo Crivelli*, Milano, 1961.; *Carlo Crivelli e i crivelleschi* (catalogo della mostra, a cura di Pietro Zampetti), Venezia, 1961.; GUIDO PEROCCO, *Carlo Crivelli*, Milano, 1964. (I Maestri del Colore, 32); ANNA BOVERO, *L'opera completa di Carlo Crivelli*, Milano, 1974. (Classici dell'Arte, 80); PIETRO ZAMPETTI, *Crivelli*, Firenze, 1985. (Art Dossier, 107); PIETRO ZAMPETTI, *Carlo Crivelli*, Firenze, 1986.; MARIA NAZZARENA CROCI, Carlo Crivelli, una vita divisa: Frammenti biografici di un pittore errante in vita e disperso dopo la morte, u: *Le Città del Crivelli: viaggio attraverso i luoghi e le opere conservate nelle Marche* (Maria Nazzarena Croci ... [et al.]), Ripatransone, 1996.; *Vittore Crivelli e la pittura del suo tempo nel Fermano* (a cura di Stefano Papetti), Milano, 1997.; *Itinerari crivelleschi nelle Marche* (a cura di Pierluigi De Vecchi), Ripatransone, 1997.; *Il patrimonio disperso: Il „caso“ esemplare di Carlo Crivelli* (a cura di Marina Massa), Ripatransone, 1999.; RONALD LIGHTBOWN, *Carlo Crivelli*, New Haven - London, 2004.; *Da Venezia alle Marche. Vittore Crivelli. Maestri del Rinascimento nell'Appennino* (a cura di Francesca Coltrinari e Alessandro Delpriori), Venezia, 2011.
- ⁷ PIETRO ZAMPETTI (bilj. 6, 1986.), 251.
- ⁸ IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1983.), 156.
- ⁹ ROBERTO LONGHI, Lettere pittoriche a Giuseppe Fiocco, *Vita Artistica: Cronache mensili d'arte a cura di Tullio Gramantieri*, Roma, 1926., 127-139, 133, 134.
- ¹⁰ Pietro Calzetta djelovao je u Padovi između 1455. i 1486. godine pa je, po svemu sudeći, bio vršnjak Carla Crivellija ili čak nešto stariji od njega. Vjerojatno se školovao kod Pietra da Milana (Pietra de Maggia), a zacijelo je bio u kontaktu sa slikarima iz kruga oko Francesca Squarcionea. Međutim, nema potvrda o ikakvoj neposrednoj vezi s Carlom Crivellijem. Opširnije o Pietru Calzetti vidi u: VITTORIO LAZZARINI - ANDREA MOSCHETTI, *Documenti relativi alla pittura padovana*, Venezia, 1908., 104-108, 110, 208-216; *Dizionario Biografico degli Italiani*, Istituto della Enciclopedia Italiana, Volume 17, Roma, 1974. (http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-calzetta_%28Dizionario-Biografico%29/; pristupljeno 12. II. 2014.).
- ¹¹ Ipak, zbog poštovanja prema Robertu Longhiju, uslijed inercije ili jednostavno u nedostatku drukčijeg rješenja, niti u nekim novijim radovima nije napravljen bitan iskorak pa se ponegdje, uz mogućnost atribucije Pietru Calzetti ili čak Pietru de Maggi, pri čemu je ime Petar praktički jedini argument, ali ujedno i ograničavajući faktor, londonska slika približava nekim radovima koji se pripisuju samom Francescu Squarcioneu (MARCO TANZI, Vicenza, u: *La pittura nel Veneto - Il Quattrocento*, Tomo secondo, (ur. Mauro Lucco), Milano, 1989., 599-621, 602-603).
- ¹² FRANZ DREY, Neu entdeckte werke Carlo Crivellis und seines Kreises, *Pantheon: Monatsschrift für Freunde und Sammler der Kunst*, V, 1929., 525-529, 528; Opširnije o Pietru Alamanno vidi u: PIETRO ZAMPETTI, Considerazioni su Pietro Alamanno, *Arte Veneta*, 5, Venezia, 1951; PIETRO ZAMPETTI, *Pittura nelle Marche, Vol. 1 (Dalle origini al primo Rinascimento)*, Firenze, 1988., 329-330; *Dizionario Biografico degli Italiani*, Istituto della Enciclopedia Italiana, Volume 59, Roma, 2003. (http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-grill_%28Dizionario-Biografico%29/ - pristupljeno 12. II. 2014.); *Pietro Alamanno. Un pittore austriaco nella Marca* (a cura di Stefano Papetti), Milano, 2005.
- ¹³ Na to upućuje natpis na središnjoj slici poliptiha iz crkve San Domenico u Ascoli Piceno: OPVS PETRI ALAMANI DISCIPVLI MAIST(R)I KAROLI CRIVELLI VENETI · 1488. Za sada ostaje otvorenim pitanje kada se, gdje i na koji način mogao školovati kod Carla Crivellija, koji se u Marchama pojavljuje tek 1469. godine. Nije poznato kada je Alamanno rođen, no uglavnom se smatra da je to bilo između 1430. i 1440. godine. U tom bi slučaju školovanje trebalo vezati uz još uvijek zagonetnu epizodu Carlova boravka u Padovi između 1457. i 1461. godine. Međutim, Carlov boravak u Padovi ničim nije dokumentiran, nego se temeljem likovnih odlika njegovih ranih djela smatra da je morao biti u neposrednu kontaktu sa Squarcioneovim i Mantegninim krugom, a osobito s Jurjem Čulinovićem (PIETRO ZAMPETTI, Carlo Crivelli, Giorgio Chiulinovich, Nicola d'Ancona e il „Rinascimento adriatico“, u: *Vittore Crivelli e la pittura del suo tempo nel Fermano*, (ur. Stefano Papetti), Fermo, 1997., 15-23, 15). Isto tako, ne postoji nikakav podatak koji bi upućivao na Alamannov boravak u Padovi, pa je pitanje toga eventualnog školovanja u Padovi sasvim dvojbeno, a u novijoj stručnoj literaturi uglavnom i odbačeno (STEFANO PAPETTI, Per Pietro Alamanno, artista „ritrovato“, u: *Pietro Alamanno Un pittore austriaco nella Marca*, (ur. Stefano Papetti), Milano, 2005., 11-23, 16; GIAMPIERO DONNINI, Pietro Alamanno nell'entroterra maceratese e appenninico: presenza e indagine, u: *Pietro Alamanno. Un pittore austriaco nella Marca*, (ur. Stefano Papetti), Milano, 2005., 25-35, 27).

- ¹⁴ Poliptih iz crkve San Francesco u Monterubbiano danas se nalazi u *Pinacoteca di Brera* u Milanu, no predela s potpisom majstora je izgubljena i poznata tek putem starih fotografija, poliptih iz crkve San Giacomo u Ascoli Piceno danas se nalazi u *Bob Jones University* u Greenvilleu u Sjedinjenim Američkim Državama, poliptih iz crkve Santa Croce danas je u *Museo Diocesano* u Ascoli Piceno, slika Bogorodice s Djetetom iz nekadašnje kolekcije Thomas Blayds prodana je na aukciji Sotheby's u Londonu 1978. godine, a slika Bogorodice s Djetetom iz crkve San Domenico u Ascoli Piceno, nakon što je prošla kroz razne privatne kolekcije, prodana je na aukciji Christie's u Londonu 2004. godine (SANDRA DI PROVVIDO, *Le opere*, u: *Pietro Alamanno. Un pittore austriaco nella Marca*, (ur. Stefano Papetti), Milano, 2005., 77-185, 78-83, 88-91, 120-121, 140-141, 144-147).
- ¹⁵ Vidi bilj. br. 18; Svakako je znakovito da se u najnovijem zborniku posvećenu Pietru Alamannu (*Pietro Alamanno ...* (bilj. 12)) londonska slika niti ne spominje.
- ¹⁶ Prije 1929. godine o Jordanićevoj slici u crkvi Sv. Marije pisali su Giuseppe Sabalich, Alessandro Dudan, Giuseppe Bersa i Ljubo Karaman (vidi bilj. br. 1), ali pritom nije bilo ni spomena o nekoj vezi s Crivellijem.
- ¹⁷ Zapravo se u stručnoj literaturi jedva ponegdje spominje (vidi bilj. br. 11, 18 i 19), a smatralo se i da je u međuvremenu izgubljena (ALBERTA DE NICOLÒ SALMAZO, *Una proposta per la „Madonna con il Bambino” Walters*, u: *Francesco Squarcione „Pictorium gymnasiarcha singularis”*, (ur. Alberta De Nicolò Salmazo), Padova, 1999., 159-176, 163, bilj. 29).
- ¹⁸ „... Esiste una tavola che è quasi copia di questa Madonna, solo che il Bambino è portato sulla sinistra (v. Pantheon, 1929, p. 528). Tale dipinto porta la firma « Opvs P. Petri » e venne riferita dal Drey a Pietro Alemanno. Il Longhi pensò invece a Pietro Calzetta, uno squarcionesco. Accetando tale ipotesi, se non altro perchè Alemanno nulla ha a che fare con l'autore di questa tavoletta, dovremmo concludere che la Madonna Huldshinsky fu dipinta senz'altro dal Crivelli prima di lasciare il Veneto, perchè altrimenti non ne esisterebbe la derivazione.” (Carlo Crivelli e ... (bilj. 6), XXIX.).
- ¹⁹ „... Di tale Madonna esiste una replica con qualche variante, firmata « Opvs P. Petri » (Drey, Pantheon, 1929, p. 528), che, secondo il Longhi (1926) potrebbe essere di Pietro Calzetta. Se così fosse, si ha la prova che il dipinto venne eseguito dal Crivelli sotto l'ascendente della pittura padovana, cui l'altro apparteneva. ... Non è da escludere tuttavia, per la presenza di quel « veneti » accanto al nome, que questa tavoletta sia stata dipinta in Dalmazia subito dopo la sua partenza da Padova” (PIETRO ZAMPETTI (bilj. 6, 1986.), 251).
- ²⁰ <http://www.courtauldprints.com/image/173791/master-p-petrus-act-late-15th-century-virgin-and-child> (pristupljeno 12. II. 2014.).
- ²¹ http://fe.fondazionezeri.unibo.it/catalogo/scheda.jsp?decorator=layout&apply=true&tipo_scheda=F&id=49609&titolo=Gray%2c+William+E.+%2c+Alemanno+Pietro+-+sec.+XV+-+Madonna+con+Bambino+-+insieme; http://fe.fondazionezeri.unibo.it/catalogo/scheda.jsp?decorator=layout&apply=true&tipo_scheda=F&id=49611&titolo=Anonimo+%2c+Alemanno+Pietro+-+sec.+XV+-+Madonna+con+Bambino+-+insieme; http://fe.fondazionezeri.unibo.it/catalogo/scheda.jsp?decorator=layout&apply=true&tipo_scheda=F&id=49610&titolo=Anonimo+%2c+Alemanno+Pietro+-+sec.+XV+-+Madonna+con+Bambino+-+insieme (pristupljeno 12. II. 2014.).
- ²² Vjerujem da je upravo to navelo Pietra Zampettija da upotrijebi izričaj „una replica con qualche variante” (vidi bilj. br. 19).
- ²³ Nažalost, ne raspoložem nikakvim podacima o tome kada je i kako došlo do oštećenja, niti tko je i kada izvršio popravke.
- ²⁴ http://fe.fondazionezeri.unibo.it/catalogo/scheda.jsp?decorator=layout&apply=true&tipo_scheda=F&id=49610&titolo=Anonimo+%2c+Alemanno+Pietro+-+sec.+XV+-+Madonna+con+Bambino+-+insieme (pristupljeno 12. II. 2014.).
- ²⁵ Čitanje kratice „P” kao *pictori* predlaže Franz Drey. FRANZ DREY (bilj. 12), 528. Takvo je čitanje u načelu moguće. Međutim, u onodobnim spisima i natpisima bilo je uobičajeno da se riječ *pictor* stavlja iza imena, dok se riječ *presbyter* redovito stavljala ispred imena. Za čitanje kratice „p” kao *presbyter* vidi: CAPPELLI ADRIANO, *Dizionario di abbreviature latine ed italiane*, Milano, 1985., 257.
- ²⁶ Prilikom arhivskih istraživanja koja su ponajprije usmjerena na sačuvane podatke o umjetnicima i zanatlijama određenih profila događa se da pažnji promaknu dokumenti koji se odnose na jednog svećenika, pa vjerojatno iz tog razloga neki arhivski spisi koji se odnose na Petra Jordanića nisu uočeni, pogotovo stoga što se on javlja i s prezimenom Jordanić i s prezimenom Nozdronja. Dio arhivske građe koja se odnosi na Petra Jordanića naveo sam u knjizi o gotičkom slikarstvu u Zadru (EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 145). Dokumenti koje sam kasnije pronašao ne donose bitne nove spoznaje, ali potvrđuju kontinuitet njegove prisutnosti u Zadru, pa sam smatrao korisnim rekapitulirati kronološkim redom do sada poznate arhivske vijesti koje se odnose na njegov život i djelatnost.
- ²⁷ „... *Ser Marcus de Nosdrogna nobilis Iadre sanus per Dei gratiam mente, sensu et intellectu, licet corpore langues ... suam ultimam uoluntatem et suum ultimum testamentum in hunc modum facere procurauit. Inprimus namque suos fidei commissarios et huius sui testamenti executores instituit et esse uoluit ser Antonium quondam ser Andree de Grisogonis et ser Cressium quondam ser Simonis de Zadolinis et presbiterum Petrum filium suum naturalem quem in hac parte submisit foro temporalis dominii ciuitatis Iadre secundum ordines ipsius ciuitatis ... Item uoluit corpus suum sepeliri in ecclesia Sancte Marie monialium de Iadra. Item reliquit Lucie filie sue naturali libras trecentas pro quas uoluit sibi dari quando ibit ad maritum suum legitimum ... Item uoluit et ordinauit quod si Radoslawa mater presbiteri Petri, Zoili et Donati filiorum suorum uoluerit stare cum ipsis filiis suis quod in tali casu ipsi filii sui teneantur dare ipsi matri sue quartam partem omnium fructuum suarum quarumcumque possessionum ubicumque existentium pro suo uictu usque ad eius mortem. Item reliquit supradictis presbitero Petro, Zoilo et Donato filiis suis naturalibus iure legati omnia bona stabilia ipsius testatoris vbicumque sita et existentia tam Iadre quam in uilla Bigliane et uilla Draginichi, cum conditione quod dictus presbiter Petrus suam terciam partem cum tangentem possit et ualeat ordinare in mortis articulo prout sibi placuerit ... In omnibus autem aliis suis bonis mobilibus, iuribusque et actionibus presentibus et futuris ubicumque existentibus et ipsi testatori quomodocumque et qualitercumque spectantibus et pertinentibus supradictum presbiterum Petrum sibi heredem instituit...*” (Državni

arhiv Zadar (dalje DAZd), Zadarski bilježnici (dalje ZB), Simon Damiani, B VII, F I/4, fol. 132); IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1993.), 107; EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.

²⁸ Izvršitelji oporuka morali su biti punoljetni. Zadarski statut kao tu „zakonsku dob” određuje dob od dvadeset godina (*Zadarski statut: sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, (uredili i preveli Josip Kolanović i Mate Križman), Zadar, 1997., 257).

²⁹ „Millesimo quadragesimo sexagesimo octavo, indictione secunda, die quinto mensis februarii, temporibus et cetera. Venerabilis vir dominus presbiter Petrus quondam ser Marci de Nosdrogna ciuis et habitator Iadre hinc usque ad annos sex proxime futuros dedit et concessit magistro Alegreto Pauli de Sibenicho carpentario et habitatori Iadre Donatum fratrem suum ibi presentem, uolentem et consentientem ad standum, maneam et moram continuam cum dicto magistro Alegreto dictis sex annis trahendi et adiscendi dictam artem carpentoriam. Promittens ipse presbiter Petrus quod dictus germanus suis continue cum dicto magistro Alegreto dictis sex annis stabiter et comorabiter et faciet atque operabiter quecumque sibi circa predictam artem precipiet eritque sibi hobedumque (?) in omnibus licitis et honestis, furtum non faciet neque uolenti facere consentiet neque fugam capiet aut discedet ab ipso usque ad dictum tempus annorum sex. Verum si in aliquo predictorum dictus Donatus contrafecerit promisit ipse presbiter Petrus ipsi magistro Alegreto omnia reficere, constituentes se pro eo plegium et principalem solutorem. Et econuerso dictus magister Alegretus promisit ipsum Donatum toto tempore dictorum sex annorum secum in domo habere, tenere, alire (?), uestire et calciare, ipsumque instruere et docere dictam artem iuxta posse suum et infine dicti temporis eidem dare vnum par caligarum de panno latino, vnum duploydum de fustanea, vnam gunellam et vnum mantellum de rasa blaua et vnum biretum valoris libras trium paruorum, et caput cuilibet feramenti (?) ad ipsam artem spectantem exceptis vno paleo fereio magno et aliqua mola magna, duas camiceas et vnum par de serabulis. Sub pena quarti et cetera. Actum Iadre sub Logia magna, presentibus ser Damiano de Begna et ser Lodouico de Mathafaris testibus, habitis, vocatis et cetera. (in margine:) *Nobilis vir ser Donatus de Crissauis consiliarius.*” (DAZd, ZB, Gregorius de Bosco, B I, F I/6, fol. 13^v); CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1, 1959.), 139., EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.

³⁰ Naime, dio dokumenata datiran je pozivanjem na prethodni datum, a budući da nedostaje početak, taj se datum ne može utvrditi. Međutim, jedan od dokumenata nosi datum 6. lipnja, a budući da se čitav svežanj odnosi na prodaju nekretnina u svrhu namirivanja dijela dote Magdalene, bivše žene Marka Nozdronje, može se pretpostaviti da je do toga došlo nedugo nakon Markove smrti, dakle tijekom 1469. godine.

³¹ „... (početak dokumenta nedostaje) ... *resto dotis quondam done Magdalene olim vxoris dicti quondam ser Marci auie paterne antedicti ser Mathei emptoris et fratrum de Nassis, prout in illa legitur, ad quam relatio habeatur, hoc declarato qui si repertum fuerit quando (?) dicta terrena mersurabuntur de pluri summe siue quantitatis dicte summe et expensarum. Quod dictus ser Matheus emptor nominibus quibus supra debere eidem domino presbitero Petro venditori dictis nominibus refficere, pro rata et econuerso. Renuntians ... .. Promittens et se obligans dictus dominus presbiter Petrus nominibus quibus supra venditor ...*

eidem ser Matheo emptori dictis nominibus pro se suisque heredibus et successoribus stipulanti et recipienti de supradictis terrenis venditis ut supra, cum pertinentiis ipsorum ullo unquam tempore, modo aliquo, litem, con(trauer)siam) aut aliquam aliam molestiam non facere ...” (DAZd, ZB, Iohannes de Salodio, B IV, F V/2, fol. 1); „... *Cum sit quod venerabilium vir presbiter Petrus de Nosdrogna quondam viri nobilis Iadrensis ser Marci suo nomine tanquam legatarius et heres testamentarius dicti quondam ser Marci patris sui pro vna parte, et nominibus eius fratrum etiam heredum ipsius quondam ser Marci pro reliquiis partibus, dederit et vendiderit ... ser Matheo de Nassis ... omnia et singula eorum fratrum de Nosdrogna terrena que tenebat ac possidebat dictus quondam ser Marcus eorum pater posita in villa Draginichi ... pro pretio et nomine pretii ducatorum triginta quinque auri qualibet sorte, ad rationem gognalium triginta duorum singula sorte ad mensuram sclabonicam, pro satisfacione vnius publice sentencie librarum 592 paruorum et expensarum, pro resto dotis quondam domine Magdalene olim vxoris suprascripti quondam ser Marci ...*” (Isto, fol. 2); „... *Ibique prenominatus venerabilis vir dominus presbiter Petrus de Nosdrogna predictis nominibus sponte et libere dedit, concessit et mandauit prefato nobili ser Matheo de Nassis ... .. Quod idem ser Matheus ... posit atque valeat reemere atque recuperare a quodam Radota Prodanich morlacho illa terrena qua sibi Radote vendidit antescriptus quondam ser Marcus de Nosdrogna pater suprascripti presbiteri Petri, posita in predicta villa Draginichi ...*” (Isto, fol. 3); „*Eidem millesimo et indictione, die vero VIo mensis iunii. Cum sit quod quondam nobilis Iadrensis ser Marco de Nosdrogna dederit et vendiderit Radote Prodanich de predicta villa Draginichi gognalia octo terre laboratiue posite in dicta villa ... .. dictusque Radota ut ibi asseruit promiserit sibi ser Marco dictas duas petias terre reuendere illo pretio ... venerabilium vir presbiter Petrus de Nosdrogna filius suprascripti quondam ser Marci ... concesserit nobili Iadrensi ser Matheo de Nassis possendi redimere siue reemere pro se ab ipso Radota dictas duas petias terre...*” (Isto, fol. 3^v-4).

³² U tom smislu novopronađeni dokumenti opovrgavaju moju pretpostavku da se prezimenom Jordanić počeo služiti zato što nije mogao legalno koristiti prezime Nozdronja (EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 145). Naime, još 5. travnja 1442. godine zabilježen je u Šibeniku brat Petrova oca Marka kao „... *ser Simonis Iordanich de Nosdrogna ciuis (Sibenici – prekrizeno) Iadrensis ...*” (DAZd, ŠNA, Kut. 10, 11/1, Antonio Campolongo, F 10/Ic, fol. 66). Također se i Šimunov sin Juraj u par navrata pojavljuje u građi s prezimenom Jordanić – 1. prosinca 1480.: „... *presentibus ... et ser Georgio Iordanich ...*” (DAZd, ZB, Petrus Dragono, B I, F I/13, fol. 3) i 7. ožujka 1483.: „... *presentibus ser Ieorgio Iordanich ...*” (DAZd, ZB, Iohannes Franciscus Grisinus, B I, F I/15, fol. 7). Stoga se čini izglednijim da je patronimik Jordanić služio kao svojevrsna supstitucija prezimena Nozdronja, čime su se članovi jedne loze željeli dodatno identificirati, a koji je izvanbračnom potomku vjerojatno ipak bilo jednostavnije koristiti nego plemićko prezime Nozdronja. Za sada mi nije poznato je li u nekakvoj vezi s navedenim Jordanićima možda bila i Margarita Jordaničić, navedena kao opatica samostana sv. Marije u Zadru 19. studenog 1474. godine: „... *Venerabilis et religiosa domina Margarita Iordanich ad presens abbatissa monasterii et monialium Sancte Marie de Iadra ...*” (DAZd, ZB, Iohannes Franciscus Grisinus, B I, F I/6, fol. 7).

- ³³ „... *Actum Iadre ante portas Sancti Demetri, presentibus venerabili viro domino presbitero Petro Iordanich et ...*” (DAZd, ZB, Gregorius de Bosco, B I, F I/11, fol. 5’).
- ³⁴ „... *presentibus presbitero Petro Iordanich et ...*” (DAZd, ZB, Simon Damiani, B VI, F VII/5, fol. 11); IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1993.), 107; EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.
- ³⁵ „... *presentibus ... venerabili viro domino presbitero Petro de Nosdrogna et ...*” (DAZd, ZB, Gregorius de Bosco, B II, F II/2, fol. 5’).
- ³⁶ „... *posita Iadre in contrata Sancti Stephani infra hos confines: de siroco et quirina via publica, de borea presbiter Petrus Iordanich et fratres mediante muro comuni tamen quantum se extendit in altum domus ditorum fratrum Iordanich ...*” (DAZd, ZB, Iohannes de Salodio, B II, F II/1, fol. 22).
- ³⁷ „... *positum Iadre in confinio Arsenatus infra hos confines: de traversa dictus emprot, de siroco idem emptor partim et partim venerabilis presbiter Petrus Iordanich cuius Iadrensis cum eis fratribus mediante muro comuni, de quirina dictus dominus presbiter Petrus cum eis fratribus mediante muro comuni ...*” (DAZd, ZB, Iohannes de Salodio, B II, F II/1, fol. 94).
- ³⁸ „... *presentibus presbitero Petro Iordani et ...*” (DAZd, ZB, Iohannes de Calcina, B VI, F X/7, fol. CCXVIII’); IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1993.), 107; EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.
- ³⁹ „... *presentibus venerabili domino presbitero Petro Iordanich et ...*” (DAZd, ZB, Petrus Dragono, B I, F I/8, fol. 11’).
- ⁴⁰ „... *Rosa (?) relicta quondam Radoslavi Carinich de Iadra ... dedit, vendidit et tradidit venerabili viro domino presbitero Petro quondam nobilis viri ser Marci de Nosdrogna ibi presenti ... gognale vnum uel circa capitum vitum cum pedibus 14 oliuariorum intus et tribus extra positus super terreno nobilis Iadrensis ser Doymo de Zadulinis in pertinentiis ville Bochagnaz in loco uocato Cechagne ... Et hoc pro precio et nomine precii librarum quatuordecim paruorum ...*” (DAZd, ZB, Petrus Dragono, B I, F I/13, fol. 1’).
- ⁴¹ „... *Nicolaus Grubisich de villa Cerno districtus Iadre ... dedit, vendidit et tradidit (venerabili) viro domino presbitero Petro quondam nobilis ser Marci de Nosdrogna ibi presenti ... vnum gognale et vnam quartam gognali (capitum vitium) ... positum in pertinentiis ville Cerno ... et hoc pro precio et nomine precii librarum viginti nouem soldorum decem paruorum ...*” (DAZd, ZB, Petrus Dragono, B I, F I/13, fol. 2).
- ⁴² Uobičajena je pojava bila da zanatlije i umjetnici višak zarade ulažu u poljoprivredna zemljišta koja su, dakako, obrađivali zakupci. Ilustrativan je u tom smislu slučaj slikara Menegela Ivanova de Canalija, koji je čak neposredno slikarskim radovima plaćao takve posjede (vidi: EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 54-55).
- ⁴³ „... *Ibique venerabilis dominus presbiter Petrus Iordanich quondam viri nobilis Iadrensis ser Marci de Nosdrogna sponte, libere et ex certa uero scientia nulloque errore vi metu fraude uel dolo ductis per se suosque heredes et successores dedit et cissit, transtulit et mandauit nec non ex causa venditionis fecit vigorem et robur (omnia eius iura – prekríženo) prouido viro Stefano de Lacu (corporali et – prekríženo) fratri strenui viri Georgii de Lacu comestabile in Iadra ibi presenti et stipulanti pro se eiusque heredibus et successoribus omnia et singula predicti cedentis iura*

et actiones reales et personales, generales ac speciales, utiles atque directas, tacitas et expressas, mixtas et pretorias que, quas, quanta et qualia predictus cedens habet habereque videtur potere, posse et poterat ante presentem cessionem in vna tota et integra domo partim de muro et partim de lignamine cuppis cohoptam positam Iadre in confinio fabrorum infra hos vt dicitur confines videlicet: de traversa via publica, de syroco Vitus de villa Pergliane mediante androna com andito conuicinali sibus dictam domum cessam, de quirina curia conuicinalis et de borea Simon Couazich cerdo cuius et habitator Iadre mediante muro comuni tantum quantum se extendit dicta domus, uel si qui alii forent veriores confines. Quam domum alias suprascriptus cedens emit ad publicum incantum tempore viri magnifici domini Danielis Barbadici olim et tunc Iadre dignissimi comitis, vigore et virtute certoreum publicorum instrumentorum videlicet vnus celebrati die XIII° mensis nouembris M^oCCCC^oLXXVIII^o subscripti manu viri egregii ser Danielis de Castaldis notarii et tunc cancellarius dicti magnifici domini Danielis Barbadici, secundi uero celebrati in MCCCCLXXVIII a Natiuitatis Domini, indictione XII, die XIII mensis marti subscripti manu dicti ser Danielis de Castaldis, et tertii rogati sub die XXVIII mensis iunii MCCCCLXXVIII subscripti manu mei Iohannis de Salodio notarii infrascripti prout plenius et clarius in illis tribus instrumentis prenomminatis legitur ad que relatio habeatur quequa (?) iura sibi dicta tria instrumenta publica, in signum huiusmodi vere cessionis dedit et tradidit suprascriptus cedens eidem cessionario pro maiori eius cautella cum omnibus et singulis iuribus, iurisdictionibus et pertinentiis suis vniuersis ipsique domui cum bone et honore quouis modo spectantibus et pertinentibus de tam de iure quam de consuetudine. Ad habendum, tenendum, possidendum, gaudendum et vsufructandum ac quicquid aliud eidem cessionario siusque heredibus et successoribus deinceps perpetuo placuerit faciendi tanquam de re sua propria. Et hoc pro pretio et nomine pretii ducatorum triginta quatuor auri, quod totum et integrum pretium predictus cedens dixit contentus et confessus fuit se habuisse et manualiter recepisse sibi que datum, solutum et numeratum fuisse in pecunia numerata ab ipso cessionario. Renuntians exceptioni et probationi non habiti et non recepti sibi que non dati, non soluti et non numerati dicti totius precii ac non vise numerate pecunie integraliter tempore huius contractis a dicto cessionario speique future habitationis et receptionis generaliterque omnibus aliis legum, iuris et statutorum, auxiliis, consiliis et fauoribus quibus posset se deffendere sine nuti (?). Quibus omnibus expresse et per pactum renuntiauit quam quidem domum sic ut predictum est cessam sepedictus (!) cedens dixit se nomine dicti cessionarii tenere atque possidere donec illius corporalem acceperit possessionem ac tenutam quam accipiendi et in se retinendi eius propria auctoritate deinceps eidem cessionario quamcumque sibi placuerit suisque heredibus et successoribus litentiam contulit atque dedit omnimodam. Asserens et affirmans prefatus cedens quod nulli alteri suprascripta iura et actiones cessit neque de eis alicui alteri fecit vigorem et robur quam eidem Stefano cessionario quod si unquam (?) contrarium appareret siue apparebit promisit per se suosque heredes et successores eidem cessionario ibidem presenti et stipulanti pro se eiusque heredibus et successoribus eum semper in iure deffendere et exalumniare ab omni persona huius mundi in hoc causa tamen et non aliis, hoc modo (?) excepto declarato et specificato inter ipsas partes speciali pacto quo si unquam dicta domus euinceretur in iure ab aliqua persona quod modo non creditur eidem cessionario quod idem

cedens cum eius heredibus et successoribus teneatur nisi solum (?) exbursare et restituere eiusdem cessionario uel eius heredibus et successoribus predictos ducatos XXXIII auri, et non alter nec alio modo. Que quidem omnia et singula suprascripta ac in presenti instrumento contenta prenominate partes promiserunt vicissim per se se suosque heredes et successores solemnibus stipulantibus hinc inde interuenientibus videlicet vna pars alteri et altera alteri stipulanti et recipienti pro se se suisque heredibus et successoribus perpetuo firma, rata et grata habere, tenere, attendere et obseruare ac in nullo contrafacere, dicere, uel venire per se se uel alium seu alios aliqua ratione uel causa de iure uel de facto, sub pena quarti pluris eius de quo contrafactum fuerit vicissim et obligatione sui vicissim ac ipoteca vicissim omnium suorum bonorum presentium et futurorum, cum refectione vicissim omnium damnorum, interesse et expensarum litis ac extra. Qua pena soluta uel non nilominus omnia et singula suprascripta ac in presenti contractu contenta in suo robore et firmitate perdurent semper et maneant. Actum Iadre in domo habitationis mei predicti notarii infrascripti in confinio Sancte Catherine.” (DAZd, ZB, Iohannes de Salodio, B II, F II/7, fol. 13-14); KRUNO PRIJATELJ (bilj. 1, 1961.), 107; EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.

⁴⁴ „... presentibus venerabilis viris dominus presbitero Ioanne Crainich (?) canonico et presbitero Petro Iordanich Iadrensis testibus ...” (DAZd, ZB, Iohannes de Salodio, B II, F II/7, fol. 34); „... presentibus domino presbitero Petro de Nosdrogna et ...” (DAZd, ZB, Gregorius de Bosco, B II, F II/7, fol. 26).

⁴⁵ „... presentibus venerabilis viris dominis presbytero Andrea Bilino et presbytero Petro Iordanich ...” (DAZd, ZB, Petrus Dragono, B III, F IV/5, fol. 43).

⁴⁶ „... de trauersa presbiter Petrus Iurdanich ...” (DAZd, ZB, Iohannes de Calcina, B VIII, F I/28, sub die); EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.

⁴⁷ „... Cum hoc sit quod venerabilis presbiter Petrus quondam ser Marci de Nosdrogna, ser Petrus de Rubeis et ser Georgius quondam ser Simonis de Nosdrogna ciues Iadre tamquam commissarii per regimine Iadre substituti testamento quondam Marci Chiuchouich de Biliane ...” (DAZd, ZB, Iohannes de Calcina, B VII, F XII/2, fol. LXVIII; Isto, B VIII, F I/28, sub die).

⁴⁸ „... Vithus Climacich (?) de uilla Uarichasiane ... dedit, uendidit et tradidit venerabili viro domino presbitero Petro de Nosdrogna ciui et habitatori Iadre ibi presenti ... vnum gognaium uel circa capitum vithium positum in dicta uilla in loco uocato Cechazne ... pro pretio et nomine pretii librarum triginta vnius paruorum ...” (DAZd, ZB, Gregorius de Bosco, B II, F II/9, fol. 15”).

⁴⁹ „Millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, indictione tertia, die secundo mensis nouembris, presentibus ser Tetrico Tetrico et ser Petro Tetrico eius nepote nobilibus Iadrensis testibus habitis vocatis et rogatis. Venerabilis vir dominus presbiter Petrus quondam nobili viri ser Marci de Nosdrogna de Iadra suo proprio nomine ac vice et nomine Donati fratris sui pro quo promisit de rato habitatione tamque heredes dicti quondam ser Marci eorum patris, et ser Georgius filius et vniuersalis heres quondam ser Simonis de Nosdrogna nobilis Iadrensis fratris dicti quondam ser Marci, ambo sponte et ex certa sciencia iure proprio et perpetuum per se eorumque heredes et successores dederunt, venderunt et tradiderunt nobili et egregio viro Tomasio quondam Budislai Vgrinich de genere Subich de Briberio ibi presenti, ementi et recipienti pro se suisque heredibus

et successoribus, totas et integras eorum sex sortes terre aratiue et laboratiue que alias fuerunt dictorum nobilium de genere Subich, quas (dicti – prekrizeno) antecessores dicti emptoris venderunt et donauerunt quondam spectanti militi domino Stefano de Nosdrogna (militi – prekrizeno) nobili Iadrensis pro certis beneficiis et seruciis per ipsum quondam dominum Stefanum factis et graciose exhibitis prefatis nobilibus Subich, ut de huiusmodi alienacione constabit quoddam publicis priuilegiis, que sex sortis vendite posite sunt in vila Cernil districtus Ostrouize in pluribus clapis siue peciis infra suos veros confines, cum omnibus et singulis dictarum sorcium sedilibus, curiis, ortis, poduorniciis, terris cultis et incultis, pratis, pasculis, siluis, nemoribus, venacionibus, montibus, collibus, valibus, iuribus, iurisdictionibus et pertinentiis vniuersalis, aquis, aquarum ductibus et decursibus, introitibus et exitibus suis usque in vias publicas. Ad habendum, tenendum, gaudendum, possidendum, vsufructandum, vendendum, donandum, alienandum et quicquid dicto emptori eiusque heredibus et successoribus deinceps perpetuo placuerit faciendum sine alicuius contradictione. Et hoc pro precio et nomine precii ducatorum triginta duorum auri boni, iusti et legalis ponderis pro qualibet sorte ad mensura Iadre. Quod totum et integrum precium predicti venditores a dicto emptore fuerunt contenti et confessi habuisse et manualiter recepisse. Renuntiantes exceptioni non habiti, non recepti et eis non numerati dicti tocus precii a dicto emptore speique future habicionis et receptionis et omnibus aliis et cetera. Promittentes suprascripti venditores nominibus ut supra per se eorumque heredes et successores dicto nobili Tomasio Vgrinich emptori pro se suisque heredibus et successoribus stipulanti suprascriptas sex sortes terre venditas in iure semper legitime defendere, disbrigare, guarantare et exalumniare ab omni homine, persona, comuni, collegio et vniuersitatem et dictam vendicionem et omnia suprascripta semper firma, rata et grata habere, tenere, attendere et obseruare et cetera, sub pena quarti dicti precii, et obligatione sui et omnium eorum bonorum et cetera, cum refectione damnorum omnium expensarum et cetera. Qua pena et cetera. Ad plenum. Actum Iadre in Platea magna. (autograf:) Ego Saladinus de Soppe consiliarius me subscripsit. Ego Iohannes de Calcina notarius ut supra. (in margine:) Pro Tomasio Vgrinich de Briberio. Ser Saladinus de Sope consiliarius.” (DAZd, ZB, Iohannes de Calcina, B VII, F XII/3, fol. II-III); EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.

⁵⁰ „Eisdem millesimo, indictione, die, loco et consiliario et testibus. Suprascriptus nobilis et egregius vir Tomasius quondam Budislai Vgrinich de genere Subich de Briberio sponte et ex certa sciencia ad instanciam et requisicionem venerabilis viri domini presbiteri Petri quondam nobilis viri ser Marci de Nosdrogna de Iadra suo proprio nomine ac vice et nomine Donati fratris sui vti heredum dicti quondam eorum patris et ser Georgii filii et vniuersalis heredis quondam ser Simonis de Nosdrogna nobilis Iadrensis a quibus hodie emit sex sortes terre aratiue et laboratiue positas in vila Cernil districtus Ostrouice pro ducatis triginta duobus auri pro qualibet sorte ut constat publico instrumento scripto manu mei infrascripti notarii in predictis millesimo, indictione et die, (sp – prekrizeno) dixit et manifestauit et publice confessus fuit se dictis venditoribus nil dedisse nec soluisse de dicto precio, et quod talis vendicio fuit facta sub infrascriptis condicionibus, non tamen (?) intendentes dicte partes quod ista vendicio sit pura nec vera vendicio. Ex eo ipsi venditores intendentes recuperare infrascripta terena finxerunt facere ipsi Tomasio dictam vendicionem solum ad hoc ut haberet titulum

et actionem dicta terena suo nomine recuperare ab infrascripto occupatore. Vna (?) dicti presbiter Petrus dictis nominibus et ser Georgius de Nosdrogna predictus ex vna et dictus Tomasius ex altera inter se fecerunt infrascripta pacta et conuentiones videlicet quod dictus Tomasius teneatur debeat et sic promisit et se solemniter obligauit dictis presbitero Petro et ser Georgio presentibus et stipulantibus pro se eorumque heredibus et successoribus omnibus suis sumptibus, periculis et laboribus litigare coram sede Crouatorum et etiam coram domino bano vbi necesse et opus fuerit et petere ac recuperare dictas sex sortes a quodam Simone Paladinich quas violenter abstulit a manibus patrum dictorum de Nosdrogna contra omne ius et formam iuris, et circa hec in ista lite debeat ponere omnem diligenciam et debitam sollicitudinem ad hoc ut dicta terena recuperari possint. Cum hoc (jedna riječ nečitka) totum id quod ipse Tomasius de dictis terrenis suis expensis et industria recuperabit et liberabit habeat et habui debeat libere et inreuocabiliter in perpetuum terciam partem omnium terrenorum quam per eum recuperabuntur. Relique uero due tercie partes sint, perueniant et remaneant in propriam et inreuocabiliter dictis presbitero Petro et Donato fratri suo pro vna parte et pro alia parte ipsi ser Georgio, de quibus terrenis sic recuperatis quolibet dictarum trium partium cum heredibus et successoribus eorum possint omnimodam facere voluntatem suam tam in vita quam in morte hoc addito et per pactum expressum declarato quod si quo tempore in futurum dicti presbiter Petrus et Donatus et dictus ser Georgius uel alter eorum uel eorum heredes aut successores in toto uel in parte voluerit uel voluerint vendere et alienare partem siue partes suas dictorum terrarum sic recuperatorum, tunc et eo casu teneatur notificare et vendere dicto Tomasio uel eiusque heredibus aut successoribus si emere voluerint pro eomet precio prout ab aliis habere poterint. Verum si dicti Tomasius uel sui heredes aut successores emere uoluer(int) tunc liceat dictis de Nosdrogna talia terena vendere cuicumque alii prout voluerunt et poterunt. Verum si accideret quod dictus Tomasius nihil recuperabit de dictis terrenis quod in hoc casu nihil ullo umque tempore petere nec habere possit nec valeat a dictis de Nosdrogna nec pro expensis et laboribus suis nec pro alia causa circa premissa qua sic inter se ex pacto conuenerunt et declarauerunt. Cui quidem Tomasio ilico et de presenti dederunt et manualiter consignauerunt duo publica et autentica priuilegia dictis terrenis pertinentia, vnum capitoli Aurane factum in 1350, die 16 mensis septembris cum duobus sigillis pendentibus et aliud (?) eiusdem capitoli Aurane factum in 1364, die 14 mensis maii cum suo vnico sigillo pendentem, a me notario ipsa priuilegia visa et per totum lecta. Ad hoc ut idem Tomasius facillius possit cum dictis priuilegiis recuperare dicta terena occupata, cum hoc quod aut recuperabit dicta terena occupata in toto uel in parte aut non recuperabit quod omnino et in omni causa teneatur et obligatus sit et remaneat et ita promisit dicta duo priuilegia sana, integra et non viciata dare, reddere et restituere hic in ciuitate Iadra dictis de Nosdrogna. Que quidem omnia suprascripta predictae partes vicissim promiserunt et se obligauerunt semper firma, rata et grata habere, tenere, attendere et obseruare et non contradicere et cetera, sub pena quarti eis de quo contrafactum fuerit, et obligatione vicissim sui et omnium eorum bonorum presentium et futurorum, cum refectione damnorum omnium expensarum, interesse litis et extra. Qua pena soluta uel non rata tamen et firmo semper manente contractu presenti, de quibus omnibus voluerunt ipsi conficere tria publica instrumenta consilia cuiuslibet parti vnum.

Actum Iadre in Platea magna vbi supra. (autograf:) Ego Saladinus de Soppe consiliarius me subscripsit. Ego Iohannes de Calcina notarius ut supra. (in margine:) Pro suprascriptis de Nosdrogna cum Tomasio Vgrinich. Ser Saladinus de Sope consiliarius.” (DAZd, ZB, Iohannes de Calcina, B VII, F XII/3, fol. III-III’); EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.

⁵¹ „... presentibus domino presbitero Petro Iordanich et ...” (DAZd, ZB, Iohannes Franciscus Grisinus, B I, F I/16, fol. 10’); EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 150.

⁵² „... presentibus domino presbitero Petro Iordanich et ...” (DAZd, ZB, Iohannes de Salodio, B III, F III/6, fol. 5’).

⁵³ „... Ibiq; Blasius Mathieuich suo ac Martini et Radoslavi eius fratrum nominibus ... de villa Poduersie comitatus None ... vendidit ... venerabili domino presbitero Petro Iordanich cui et habitatori Iadre ibidem presenti ... vnum gognale et vnum quartum vnus gognalis capitum plantatorum super terreno dicti emptoris in pertinentiis ville Bigliane iurisdictionis Iadre in loco vocato Gladuse ... pro pretio et nomine pretii librarum XXIII° paruorum ...” (DAZd, ZB, Iohannes de Salodio, B III, F III/6, fol. 5’-6).

⁵⁴ „... presentibus domino presbitero Petro Iordanich et ...” (DAZd, ZB, Iohannes de Calcina, B VII, F XIII/1, fol. XLVI); EMIL HILJE, (bilj. 1, 1999.), 150.

⁵⁵ „... Ser Alesius Alegreti ciuis et habitator Iadre ... habuisse et manualiter recepisse ... a donna Maria vxore sua legitima, filia quondam ser Petri Biscotti olim ciuis Iadre ... pro dote et nomine dotis sue ... libras quadringentas viginti sex paruorum hoc modo videlicet ... et ducatos quinque auri, quos dominus presbiter Petrus de Nosdrogna et ser Patrus de Rubeis tanquam commissarii quondam ser Marci Chiucouch de bonis dicte commissarie ... dederunt ...” (DAZd, ZB, Gregorius de Bosco, B III, F III/10, fol. 13); „Gruba filia quondam Marci Chiuchouichi de vila Slimcichi et relicta quondam Marci Cusinich de vila Prasquichi ... recepisce a presbitero Petro Iordanich et a ser Petro de Rubeis quondam ser Nicolai et a ser Georgio quondam ser Simonis de Nosdrogna tanquam a commissariis dicti quondam Marci Chiuchouich patris sui libras centum triginta paruorum ...” (DAZd, ZB, Iohannes de Calcina, B VII, F XIII/5, fol. LXI; Isto, B VIII, F I/33, sub die); EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 151.

⁵⁶ HOC OPUS FECIT P(RES)B(ITE)R PETRUS IORDANIC(US) MANU SUA P(RO)PRIA / DE SUIS BONIS / P(RO) A(N)I(M) A SUA / AD LAUDE(M) DEI ET B(EA)TE MARIE VIRGI(NIS) / 1/4/9/3 (EMIL HILJE – RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1), 199).

⁵⁷ „... Venerabilis vir dominus presbiter Franciscus Minutius Iadretinus ... dedit, vendidit et traddidit et transtulit titulo et nomine, libere et expedite vendicionis, venerabili domino presbitero Petro Iordanich ibidem presenti et pro se ac suis heredibus et successoribus ementi, recipienti et ac contenti vnam ipsius venditoris ogradam totam et integram vineatam et oliuatam gognalliorum duorum terreni inciuza cum vitibus omnibus et cum pedibus centum viginti oliuarum inciuza existentibus in dita ograda, et cum omnibus iuribus et iurisdictionibus dicte ograde super quouis modo spectantibus et pertinentibus, positum vltra Barchaneus portus Iadre supra Figurizam, euendo a parte sirozalli versus ecclesiam Sancte Marie iuxta oliuriam, circumdatum circum circa maceria ... Et hac precio et nomine sumi precii duchatorum triginta quinque auri boni et iusti ponderis in ratione libras sex soldorum quatuor singullo duchato. Quos denarios omnes et totam precium predictum

dictus presbiter Franciscus venditor impresentia mei notarii et infrascriptorum testium impediens numeratis a dicto emptore occasione premissa habuit et recepit. ..." (DAZd, ZB, Antonius Barba, B II, F II/3, fol. 13-13'); EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 151.

⁵⁸ Situacija se osobito pogoršala nakon poraza hrvatske vojske u Krbavskoj bitki 9. rujna 1493. godine.

⁵⁹ „... Dominus presbiter Gregorius Radinouich archipresbiter Luche diocesis Nonensis iure proprio et in perpetuum per liberum et francum alodium per se suosque heredes et successores ex causa pure et mere uenditionis dedit, vendidit, tradidit, concessit et dominium transtulit venerabili viro domino presbitero Petro Iordanich filio quondam domini Marci de Nosdrogna cuius Iadre ibidem presenti et ementi ac pro se suisque heredibus et successoribus recipienti et stipulanti vnam dimidiam domum pro indiuiso, partim de muro et partim de lignamine, solaratam et cupis coopertam, super suo terreno, positam Iadre in confinio Arsenatus, cuius totius domus hi sunt confines: de syroco domus Gregorii filii Symonich Valentich de villa Cerno mediante muro comuni, de quirina curia conuicinalis, de borea domus ser Bernardini de Ventura mediante pariete comuni, de trauersa via publica ... .. Et hoc pro precio et nomine veri et iusti precii inter partes conuenienti ducatorum tresdecim auri venetorum ad rationem de libris sex et soldos quatuor paruorum pro ducato, quod totum et integrum precium prefatus presbiter Gregorius Radinouich ... recepit a dicto domino presbitero Petro Iordanich emptore ...” (DAZd, ZB, Iohannes Philipus Raymundus, B un, F I/1, fol. 128’).

⁶⁰ „... Cum proximis elapsis diebus dominus presbiter Paulus parochianus ecclesie Sancte Marie de Sicouo suum vltimum ordinauerit testamentum, in quo inter cetera ordinauerit Paulum eius nepotem commissarium (et eidem dimiserit quoddam breuiarium – prekrizeno), et cum huius uoluntas ... reuocat, cassat et annullat dictum Paulum commissarium ... locu cui cassi instituit et esse voluit dominum presbiterum Petrum Iordanich cum libertatis in testamento contenta, et reuocat et annulla legatum factum Marco Millatouich de quoddam breuario, sed dictum breuiarium ... ordinat quod predictos commissarios suos uendituret tractare (?) distribuatur in legatis suis ...” (DAZd, ZB, Matheus Sonzonius, B IX, F IX/60); PETAR RUNJE, *O knjigama hrvatskih glagoljaša*, Zagreb, 1998., 64.

⁶¹ „MCCCCCI, GENNAJO – Sumario di la relation di domino Zuan Tetrico, cavalier, qual andò anbasador con XI cavali, per nome di rectori di Zara, a Martincho Banovaz, madona Doratheia, e suo fiol conte Zuanne de Corbavia, e al vayvoda Coxule, zercha a proveder a le vardie. Qual a di 24 novembrio partì di Zara; era con lui pre’ Piero Jordanich per far il disegno di contadi superiori, dove à a vegnir turchi; et a di 29, zonse a Ostroviza da Coxule, fè l’imbassata, qual era sdegnato per non haver abuto un soldo; si dolse di quel ribaldo di Polo Catic; e za tanti mexi à tenuto vardie, et la Signoria nulla li à dato; è stà delizado e non vol più; et tandem esso missier Zuane parlò col fiol, et fè contener esso Coxule, far le vardie per uno mexe per ducati 20 in 7 lochi, e mandar uno messo a Zara dai rectori, e concluder. Item, ...” (*I diarii di Marino Sanuto*, Tomo III. (publicato per cura di Rinaldo Fulin), Venezia, 1880., 1291); ANGELO DE BENVENUTI, *Storia di Zara dal 1409 al 1797*, Milano, 1944., 65; Cvito Fisković navodi 1501. godinu (CVITO FISKOVIĆ (bilj. 1, 1960.), 31, 32, bilj. 25). Međutim, riječ je o tome da je izvještaj podnesen u siječnju 1501.,

ali se sam put dogodio u studenom prethodne godine. Svi kasniji autori, uključujući i mene, do sada su jednostavno prenosili i citat i godinu po C. Fiskoviću. Međutim, uvid u originalno izdanje Sanutovih *Diaria* otkriva da nisu složeni po srednjovjekovnom kalendaru „more veneto”, u kojem se godina mijenja tek u ožujku, pa se doista sam put dogodio u 1500. godini.

⁶² „Don Pietro Giordani con suo testamento lascia una casa a due piani affinche sia istituto un beneficio, E’posta detta casa nella via, che passando all’ospitale militare (ora civile) verso libeccio al canton della piazza, conduce alla chiesa di S. Stefano (ora S. Simeone) quasi dirimpetto alla casa dominicale Zappich. Lobbligo del beneficiato è una messa settimanale in S. Maria delle Monache all’altar di S. Benedetto, ed inoltre di contribuire ogni anno un ducato al convento di S. Dominico. Elettrice del beneficiato era l’abbadessa di S. Maria, ch’era solita conferirlo al diacono della sua chiesa. La casa fu appropriata dalla famiglia Duplansich per incuria della commissaria, e così andò perduto tal beneficio.” (Francisco Giorda, *Miscellanea e diario di cose dalmate* (rukopis), Znanstvena knjižnica u Zadru, Ms. 461, Sv. I – Chiese e vescovi di Zara, F III, str. 27v); KRUNO PRIJATELJ (bilj. 1, 1961.), 107; EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 151; Original oporuke do sada nisam uspio pronaći u zadarskoj arhivskoj građi.

⁶³ „Obitus presbyteri Petri Iordanich MCCCCCIIII” (Kalendarium et Obituarium Monasterii St. Mariae Monialium Jadrensis, S. XIII, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Codex latinus 48); MARIJAN GRGIĆ, Dva nepoznata svetomarijska rukopisa u Budimpešti, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 13-14 (Zadar, 1967.), 125-229, 155.

⁶⁴ Vidi bilj. br. 28.

⁶⁵ Jordanić je mogao na šestogodišnji nauk stupiti 1460.-61. godine, u dobi između dvanaest i četrnaest godina, a oko 1466.-67. završiti naukovanje. Može se tek nagađati je li se za svećenika zaredio neposredno nakon završetka naukovanja, ili je u nekom trenutku prekinuo školovanje za slikarski zanat i zaredio se.

⁶⁶ Pretpostavku o školovanju kod jednog od braće Crivelli, ili pak kod Jurja Čulinovića, iznio je Ivo Petricioli u doba kada je najraniji poznati arhivski podatak o Jordaniću potjecao iz 1480. godine, pretpostavivši da je „šezdesetih i sedamdesetih godina bio u takvom uzrastu da je mogao čak učiti slikarstvo kod jednoga od njih” (IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1969a), 268). Premda je poslije, temeljem novopronađenih dokumenata, korigirao kronološki okvir Jordanićeva školovanja i ograničio ga na početak šezdesetih godina, ostao je kod prvotne pretpostavke o školovanju kod jednog od njih (IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1983.), 156), da bi potom to sveo samo na braću Crivelli: „Siccome nel periodo del soggiorno dei Crivelli a Zara, negli anni sessanta, Jordanic era in età giovanile, poteva studiare pittura direttamente da uno di loro, il che ritengo più che probabile” (IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1993.), 108).

⁶⁷ EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 139.

⁶⁸ PIETRO ZAMPETTI, Carlo Crivelli a Zara, *Arte Veneta*, 13-14 (1960.), 227-228, 227; GUIDO PEROCCO (bilj. 6), 2; ANNA BOVERO (bilj. 6), 83; IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1983.), 156; PIETRO ZAMPETTI (bilj. 6, 1986.), 12, 15; IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1993.), 106; EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 139; RONALD LIGHTBOWN (bilj. 6), 3, 28; EMIL HILJE (bilj. 1, 2009.), 256.

- ⁶⁹ EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 139.
- ⁷⁰ IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1983.), 156.
- ⁷¹ EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 141.
- ⁷² U tom slučaju bila bi tek jedna od brojnih zadržarskih umjetnina koje su odnijete iz grada i završile u raznim svjetskim muzejima i zbirkama (vidi: EMIL HILJE – RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1), 1, 28-30; EMIL HILJE, Matrikula bratovštine Gospe od Umiljenja i Sv. Ivana Krstitelja u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, *Ars Adriatica*, 2 (2012.), 97-108, 97).
- ⁷³ Vidi bilj. 18. i 19.
- ⁷⁴ Pored bolje naslikanih likova, na londonskoj slici iznenađuje i preciznost perspektivno prikazana krajolika, no upravo je taj dio, u slučaju da je riječ o kopiranju, zapravo najlakši za slikanje.
- ⁷⁵ Svakako je nezahvalno temeljem škratih arhivskih podataka ili likovnih odlika djela donositi zaključke o temperamentu i karakteru davno umrlih majstora, a osobito se treba čuvati projekcije vlastita doživljaja, ali određene naznake Carlova žestokog temperamenta svakako postoje.
- ⁷⁶ Sama ideja općeg izgleda takvih slika, formiranih poput prozora, s pragom na kojem može biti knjiga, vočka, cvijet i cedulja s potpisom, s krajolikom u pozadini i nekim oblikom girlande na vrhu, potječe od Mantegne (Sv. Marko u *Städelsches Kunstinstitut* u Frankfurtu), no izgleda da su upravo Čulinović i Crivelli tu vrstu prikaza razvili kao prepoznatljivu specifičnu vrstu. To potvrđuju najpoznatiji primjeri takvih slika Jurja Čulinovića (Bogorodica s Djetetom u *Pinacoteca Sabauda* u Torinu, Bogorodica s Djetetom u *Walters Art Gallery* u Baltimoreu i Bogorodica s Djetetom u *National Gallery* u Londonu), Carla Crivellija (Bogorodica s Djetetom iz *Collezione Cini* u Veneciji – „Madonna Speyer”, Bogorodica s Djetetom u *Civico Museo di Castelvecchio* u Veroni, Bogorodica s Djetetom u *Fine Arts Gallery* u San Diegu – „Madonna Huldscinsky”, Bogorodica s Djetetom u *Metropolitan Museum of Art* u New Yorku – „Madonna Lenti”, Bogorodica s Djetetom u *Accademia Carrara* u Bergamu – „Madonna Lochis”, Bogorodica s Djetetom u *Victoria and Albert Museum* u Londonu – „Madonna Jones”, Bogorodica s Djetetom u *Civica Pinacoteca* u Anconi, Bogorodica s Djetetom iz *Kress Collection* u *National Gallery* u Washingtonu i Bogorodica s Djetetom iz nekadašnje *Duveen Collection* u New Yorku) i Vittorea Crivellija (Bogorodica s Djetetom iz nekadašnje zbirke Bayer u New Yorku, Bogorodica s Djetetom iz nekadašnje zbirke Lanckoronski u Beču, Bogorodica s Djetetom iz nekadašnje zbirke Strange u Veneciji, Bogorodica s Djetetom iz zbirke Dujšin-Ribar u *Muzeju grada Zagreba*, Bogorodica s Djetetom u *Szépművészeti Múzeum* u Budimpešti, Bogorodica s Djetetom i anđelima u *Metropolitan Museum of Art* u New Yorku). Brojni su primjeri slika tog tipa koje pripadaju likovnom ambijentu Čulinovića i Crivellija, ali su nešto slabije kvalitete i ponešto drukčijih likovnih odlika, pa su gotovo u pravilu i atribucije prilično upitne. U osnovi su i dvije Jordanićeve slike (Bogorodica s Djetetom iz nekadašnje zbirke Sand u Beču i Bogorodica s Djetetom u *The Courtauld Institute of Art* u Londonu) dio tog kompleksa, pa potpisi uvelike olakšavaju identifikaciju autora.
- ⁷⁷ Praktički unikatan je arhivski podatak o tome kako je Vittore Crivelli slikarskim radovima 1476. godine plaćao Margareti de Pomo kupljenu kuću (EMIL HILJE (bilj. 5, 2008.), 45).
- ⁷⁸ Niti za jednu od ovih slika nije potvrđeno da doista potječe iz neke crkve. Izuzetak je Carlova slika u Anconi za koju se navodi da potječe iz sakristije crkve San Francesco (PIETRO ZAMPETTI (bilj. 6, 1986.), 277). Međutim, upravo je ta slika najmanja od svih spomenutih (21 x 15 cm), pa je gotovo sigurno da izvorno nije stajala na nekom oltaru. Vjerojatno je u posjed crkve dospjela naknadno, kao poklon ili ostavština.
- ⁷⁹ EMIL HILJE (bilj. 1, 2009.), 256.
- ⁸⁰ Upravo je simptomatično kako pojedini autori, kada pokušavaju uspostaviti moguću kronologiju onih Crivellijevih djela za koja ne postoje konkretni podaci, Carlov boravak u Padovi, o kojem ne postoje nikakve arhivske potvrde, smatraju sasvim pouzdanim uporištem, dok dokumentirano vrijeme njegova boravka u Zadru više ili manje minoriziraju. Tako npr. Ileana Chiappini di Sorio smatra da se niti jedan rad ne može dovesti u vezu s tim boravkom (ILEANA CHIAPPINI DI SORIO, Carlo Crivelli, da Zara alle Marche: rilettura di alcuni documenti, u: *Il patrimonio disperso: Il „caso” esemplare di Carlo Crivelli*, (ur. Marina Massa), Ripatransone, 1999., 223-231, 224). Ronald Lightbown pak, premda smatra da je Carlo boravio u Zadru pet do šest godina, između 1461. i 1467. godine (RONALD LIGHTBOWN (bilj. 6), 3, 28), ne nalazi niti jedno sačuvano djelo za koje bi mogao pretpostaviti da je nastalo u to vrijeme, a navedenu grupu slika Bogorodica s Djetetom kronološki raspoređuje u rasponu od ranih sedamdesetih (Madonna iz San Diega), preko kasnih sedamdesetih (Madonne iz Bergama i New Yorka), do oko 1480. (Madona iz Londona – *Victoria and Albert Museum*) ili čak 1487.-88. godine (Madonna iz Ancone) (ISTO, 78, 186, 263, 265, 267, 373). Pitanje je međutim koliko su stvarno uvjerljivi argumenti koji bi opravdavali takvu kronologiju, to jest koliko su u tom smislu jasne veze s pouzdano datiranim Carlovim radovima, na kojima se takva kronologija temelji. Treba ipak napomenuti da je Pietro Zampetti još 1960. godine, utvrdivši Carlov duži boravak u Zadru, upravo navedenu grupu slika Bogorodica s Djetetom naznačio kao problem koji treba nanovo razmotriti (PIETRO ZAMPETTI (bilj. 68, 1960.), 228), a za Madonnu iz San Diega kasnije i sasvim konkretno istaknuo da ne treba isključiti mogućnost da je nastala u Dalmaciji (vidi bilj. br. 19). Na tom tragu i Maria Nazzarena Croci pretpostavlja da je ta slika, uz još neke, mogla nastati u Zadru (MARIA NAZZARENA CROCI (bilj. 6), 4).
- ⁸¹ Vidi bilj. br. 18.
- ⁸² EMIL HILJE (bilj. 1, 2009.), 256; Općenito o „Madonni Huldscinsky” vidi u: ANNA BOVERO (bilj. 6), 84; PIETRO ZAMPETTI (bilj. 6, 1961.), 71; *San Diego Museum of Art – Selected Works* (D. Scott Atkinson ... [et al.]), San Diego, 2003., 106; RONALD LIGHTBOWN (bilj. 6), 185-186.
- ⁸³ I u novije vrijeme neke od ovih slika pojavljuju se na tržištu i prodaju na dražbama (<https://artsy.net/artwork/carlo-crivelli-madonna-and-child/auction-results>; pristupljeno 12. II. 2014.).
- ⁸⁴ Tako je npr. slika Bogorodice s Djetetom iz kolekcije Jacquesa Goudstikka u Amsterdamu, koju su 1940. opljačkali nacisti, a vraćena je obitelji 2006. godine, prodana 2007. godine na aukciji u Christie's kao djelo Francesca Squarcionea (<http://www.christies.com/lotfinder/lot/francesco-squarcione-padua-c-1395-after-1468-the-4892869-details>).

aspx?intObjectID=4892869 – pristupljeno 12. II. 2014.). Međutim, tu sliku, koja zapravo predstavlja repliku ili varijantu slike koja se čuva u *Walters Art Gallery* u Baltimoreu, ozbiljniji autori vezuju uz nekog od majstora iz Squarcioneova kruga (ALBERTA DE NICOLÒ SALMAZO (bilj. 17), 168-171).

⁸⁵ Cvito Fisković takav je sud zasnivao na uvjerenju da je bečka slika naslikana 1508. godine, dakle petnaest godina nakon poliptiha iz crkve Sv. Marije, pa je zaključio da je Jordanić „prešao u idućem desetljeću na renesansno shvaćanje krajolika” (CVITO FSKOVIĆ (bilj. 1, 1960.), 29). U to vrijeme nije bila poznata godina Jordanićeve smrti, a niti to da je dio natpisa na bečkoj slici naknadno dodan (IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1969b.), 369, bilj. 26; ISTI (bilj. 1, 1983.), 152, bilj. 9). Kruno Prijatelj je pak renesansne elemente na bečkoj slici definirao kao „novu komponentu” (KRUNO PRIJATELJ (bilj. 1, 1983.), 27.), pa se čini kako je i on smatrao da je u pitanju kasniji rad. Ivana Prijatelj-Pavičić na sličan način smatra da je Jordanić na bečkoj slici „popularni predložak Bogorodice s Djetetom na zlatnoj pozadini ... ukomponirao u novu renesansnu cjelinu, dodavši iza zastora pejzaž s anđelima” (IVANA PRIJATELJ-PAVIČIĆ (bilj. 1), 35-39).

⁸⁶ EMIL HILJE (bilj. 1, 2009.), 260.

⁸⁷ Opširnije o pojavi slikanja na istočnjački način (*more greco*) u dalmatinskom slikarstvu vidi u: IVANA PRIJATELJ, O nekim primjerima spajanja istočnih i zapadnih ikonografskih shema u djelima majstora „dalmatinske slikarske škole”, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 32 (1992.), 375-390.

⁸⁸ KRUNO PRIJATELJ (bilj. 1, 1980.), 372; Možda je i ona nastala kao replika, po ugledu na neku bizantizirajuću Madonnu, ali uklopljena u „crivellijevski” ambijent.

⁸⁹ Više je puta ukazano na vezu tkske Bogorodice s Djetetom s izgubljenim poliptihom iz crkve Sv. Ivana u zadarskom predgrađu (IVO PETRICIOLI (bilj. 1, 1955.), 165-168; CVITO FSKOVIĆ (bilj. 1, 1967.), 116-118; GRGO GAMULIN (bilj. 1), 144; IVANA PRIJATELJ-PAVIČIĆ (bilj. 1), 57; EMIL HILJE (bilj. 1, 1999.), 184; IVO PETRICIOLI (bilj. 3, 2001.), 94). Izrazite ikonografske podudarnosti tih dviju slika podupiru tezu da je Jordanić bio sklon izradi replika ili barem doslovnu oponašanju nekih postojećih slika.

⁹⁰ Jordanić je u tom trenutku mogao imati oko četrdeset i pet godina, pa to slabljenje vještine zacijelo nije bilo posljedica starosti, već više toga što se slikarstvom ipak nije bavio profesionalno i intenzivno.

Riassunto

Il dipinto della Madonna col Bambino al *Courtauld Institute of Art* di Londra – una proposta per Petar Jordanić

Il dipinto della Madonna col Bambino firmato “OPVUS P. PETRI”, una volta facente parte della collezione Fareham (oggi giorno custodito al *Courtauld Institute of Art*), è da tempo noto agli addetti ai lavori ma, nonostante ciò, è stato sottoposto ad analisi solo in modo marginale, e i tentativi di attribuzione hanno riguardato pittori che soddisfano criteri alquanto problematici – artisti di nome Petar ed eventualmente riconducibili alla cerchia pittorica dello Squarcione o concretamente Carlo Crivelli, con le opere del quale, soprattutto quelle della sua prima fase artistica, mostra evidenti congruenze, particolarmente visibili nel dipinto della Madonna col Bambino alla *Fine Arts Gallery di San Diego* (“Madonna Huldshinsky”). Nel 1926 Roberto Longhi l’attribuì al pittore padovano Pietro Calzetta,

e nel 1929 Franz Drey a Pietro Alemanno, allievo del Crivelli, attivo nelle Marche nell’ultimo quarto del 15. secolo. Dopo la Seconda Guerra Mondiale il dipinto venne quasi completamente ignorato dagli addetti ai lavori. Le uniche indagini di un certo rilievo arrivarono da Pietro Zampetti, che assodò si trattasse praticamente di una copia della “Madonna Huldshinsky” del Crivelli, affermazione che, in relazione all’attribuzione al Calzetta, ci dice conseguentemente che il dipinto dovrebbe esser stato concepito in Veneto, prima della partenza di Carlo Crivelli per Zara.

Nella ricerca dei dati che potrebbero fare ulteriore luce sulla problematica della Madonna col Bambino al *Courtauld Institute of Art*, informazioni preziose giungono dalla *Fondazione Federico Zeri dell’Università di Bologna*.

Alla *Fototeca Zeri* si conservano infatti tre diverse fotografie del suddetto dipinto, contenenti informazioni brevi, ma utili. In tal senso è particolarmente interessante l'iscrizione presente sul retro di una di queste foto, di provenienza dalla Dalmazia. Tutto ciò apre in qualche modo un'ulteriore possibilità di ricondurre il dipinto londinese ad un altro artista vicino ai fratelli Crivelli, tale Petar Jordanić, un sacerdote e pittore zaratino. Il suo nome viene chiamato in causa dalla stessa firma, leggibile come "OPVUS P(RESBITERI) PETRI".

Fra le notizie d'archivio concernenti Petar Jordanić non v'è praticamente menzione delle sue opere pittoriche. Oltre alla firma del 1493. sul polittico distrutto nella chiesa di Santa Maria a Zara, l'unica testimonianza della sua attività artistica giunge dalla circostanza che nel 1500 era accompagnatore di una delegazione zaratina nell'entroterra con il compito di elaborare uno schizzo del terreno avente come obiettivo la difesa dagli Ottomani. Detto questo, nei trenta documenti in cui viene nominato sono presenti notizie che ne tracciano la vita ed il legame con Zara. Il punto chiave sulle considerazioni riconducenti Petar Jordanić al Crivelli è il testamento di suo padre Marko Jordanov Nozdronja risalente alla fine del 1468, in cui Petar viene citato come esecutore testamentario, ciò che significa che all'epoca era maggiorenne, ed era nato fra il 1446 ed il 1448. In tal caso, nel lasso di tempo in cui Carlo Crivelli soggiornò a Zara, avrebbe potuto esserne stato allievo. La sua opera pittorica infatti, sebbene sia modesta, mostra evidenti parallelismi con le opere di Carlo e Vittore Crivelli, circostanza tra l'altro citata tempo fa da Ivo Petricioli, che sosteneva come Jordanić fosse stato alunno di uno dei fratelli Crivelli.

Il confronto del dipinto custodito al *Courtauld Institute of Art* di Londra con le opere conosciute di Petar Jordanić (La Madonna col Bambino di una collezione

privata viennese, La Madonna col Bambino della chiesa parrocchiale di Tkon, i frammenti dipinti del soffitto della cattedrale di Zara, il polittico distrutto della chiesa di Santa Maria a Zara) evidenzia molti punti di contatto. Oltre alla fisionomia generale della Madonna e del piccolo Cristo, che sono gli elementi dove le congruenze sono più notevoli, è possibile notare elementi specifici "morelliani" nel modo di disegnare le singole parti del viso. Tali somiglianze sono particolarmente visibili confrontando il capo del piccolo Cristo del dipinto londinese con quello di Tkon, confronto che rivela forme identiche. Fra il dipinto londinese e quello viennese esistono alcune congruenze nel modo di dipingere il paesaggio, e molto simile è la maniera di decorare i tessuti dorati dello sfondo, con caulicoli ondulati e appuntite foglie di mandorlo.

Quando invece si tratta delle qualità artistiche, emerge da subito la superiorità del dipinto londinese, sia sul piano della qualità che su quello stilistico, rispetto alle opere certe dello Jordanić. Tali discrepanze si possono però spiegare, trattandosi di copie più o meno alla lettera di un dipinto di Carlo Crivelli, probabilmente non della "Madonna Huldschinsky", bensì di un altro dipinto andato perduto, che doveva essergli molto vicino.

Naturalmente, nel caso il dipinto londinese venisse attribuito a Petar Jordanić definendone l'origine zaratina, ne scaturirebbe una controargomentazione riguardante la datazione della "Madonna Huldschinsky", fatta risalire ad un periodo precedente l'arrivo del Crivelli a Zara. Avremmo così un'ulteriore prova a supporto del fatto che proprio questo dipinto, che condivide molte somiglianze con quello del *Courtauld Institute of Art*, dovrebbe risalire al soggiorno di Carlo a Zara.

Parole chiave: Petar Jordanić, Carlo Crivelli, Londra, Zara (Zadar), pittura, quattrocento